

Ainevaldkond „Sotsiaaalained“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonda kuulub kolm õppainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmised:

Õppeaine	1. klass	2. klass	3. klass	4. klass	5. klass	6. klass	7. klass	8. klass	9. klass
Inimeseõpetus		1	1		1	1	1	1	
Ajalugu					1	2	2	2	2

Ühiskonnaõpetus						1			2
-----------------	--	--	--	--	--	---	--	--	---

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu

kujundatakse alus maailmavaatelise mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.4. Üldpädevuste kujundamise võimalusi

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

1) kultuuri- ja väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid;

2) sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel;

3) enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme;

4) õpipädevus – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada õpitut erinevates

olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpituga; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi;

5) suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi;

6) matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – suutlikkus kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid, meetodeid koolis ja igapäevaelus; suutlikkus kirjeldada ümbritsevat maailma loodusteaduslike mudelite ja mõõtmisvahendite abil ning teha tõenduspõhiseid otsuseid; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ja piiranguid; kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipäraselt;

7) ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmäärke, koostada plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele; võtta arukaid riske; rakendada finantskirjaoskust;

8) digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväarsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

1.5. Sotsiaalainete lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhatakse tähelepanu

erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitlevate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

1.6. Läbivate teemade rakendamise võimalusi

1) elukestev õpe ja karjääri kujundamine – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid;

2) keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele;

3) kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele;

4) kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis;

5) teabekeskond ja meediakasutus – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskonda, suudab meediamaaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, tunnustab autorlust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskonnas;

6) tehnoloogia ja innovatsioon – taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas;

7) tervis ja ohutus – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele;

8) väärtused ja kõlblus – taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

1.7. Õppetegevuse kavandamine ning korraldamine

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;

- 3) võimaldatakse nii üksi- kui ka ühisõpet (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd ning teised kooperatiivse õppimise vormid), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
- 7) arvestatakse õpilaste võimeid ja suutlikkust, kohaliku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 8) kasutatakse mitmekülgset õppemeetodite valikut rõhuasetusega aktiivõppemeetodeile: vestlus, arutelu, diskussioon, juhtumianalüüs, paaristöö, projektõpe, rollimäng, rühmatöö, väitlus, ajurünnak; ajaloolise kujutluse loomine, tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine, ühistegevus ja vabatahtlik töö, heategevusprojekt);
- 9) luuakse võimalused koostada referaat, ajajoon, õpimapp ja uurimistöö, teha praktilisi uurimistöid (nt töö allikate ja kaardiga, töölehtede ja kontuurkaardi täitmine, küsitluse korraldamine, loovtöö/arutluse/arvamusloo kirjutamine, töö esitlemine, infootsing teabeallikatest, infoanalüüs, klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine, statistika ning juriidilise dokumendi lugemine, dokumendiplankide täitmine), osaleda temaatilistes mängudes (nt tarbijakaitse), kriitiliselt analüüsida reklaami, teemakohaseid filme jms;
- 10) laiendatakse õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline ja ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised), arvuti/ multimeediaklass, asutused, muuseumid, näitused, raamatukogu, looduskeskkond, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid jm;
- 11) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga (kohtuda erinevate inimestega, kaasata vanemaid jne), et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane.

1.8. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja

õpistrateegiate valikuteks. Kohtla-Järve Kesklinna Põhikooli õpetajad saavad teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärtushoiakud ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloo hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloo-sündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle

otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata. Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mitterumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.9. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Kohtla-Järve Kesklinna Põhikool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kohtla-Järve Kesklinna Põhikool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. Ainekavad

2.1. Inimeseõpetus

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi.

I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

2.1.2. Teadmised, oskused, hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku; 2) väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse; 3) mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel; 4) teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused; 5) mõistab üldtunnustatud käitumisharjumuste ja seaduste järgimise vajalikkust; 6) tunneb liiklusreegleid; 7) teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust; 8) märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi; 9) mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust; 10) teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida; 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist; 2) väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv; 3) mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust, 4) on loov ja ettevõtlik; 5) on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest; 6) kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena; 7) teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid; 8) mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist; 2) mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas; 3) teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse; 4) väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel; 5) on loov ja ettevõtlik; 6) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena; 7) teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv; 8) teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega; 9) kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi; 10) väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise;

<p>11) teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana; 12) suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse;</p> <p>13) oskab oma tervist hoida;</p> <p>14) teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest; 15) oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist; 16) oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi;</p> <p>17) teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana;</p> <p>18) mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.</p>	<p>lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi;</p> <p>9) teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust; 10) mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest;</p> <p>11) mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust;</p> <p>12) teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida;</p> <p>13) väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele;</p> <p>14) teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi;</p> <p>15) mõistab uimastite tarbimisega kaasnevat riski, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valukuid.</p>	<p>11) mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi;</p> <p>12) mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid;</p> <p>13) mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus;</p> <p>14) väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.</p>
--	--	--

2.1.3. Õpitulemused

I kooliastme õpitulemused.

Esimese kooliastme lõpetaja:

1. väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
2. oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
3. väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
4. teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
5. väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
6. teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
7. mõistab oma õigust keelduda ennastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
8. kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
9. teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
10. teab Eesti riigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

II kooliastme õpitulemused.

Teise kooliastme lõpetaja:

1. väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust

vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;

2. väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
3. kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevat riski ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
4. kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeeaas;

5. kirjeldab enesehinnangu parandamise ning enesekontrolli tegemise võimalusi ja tähtsust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada;

6. kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;

7. väärtustab tervist ja tervislikku eluviisi ning arvestab tervisliku eluviisi komponente

igapäevaelus;

8. teab, kuidas toimida ohuolukorras, ning oskab õpituatsioonis abi kutsuda;

9. kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tugevdavad tervist.

III kooliastme õpitulemused.

Kolmanda kooliastme lõpetaja:

1. teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
2. teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
3. teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
4. teab, millised arengumuutused toimuvad murdeea, ja mõistab murdeea teiste eluperioodide seas;
5. mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
6. analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
7. teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja –abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukordades;
8. kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhtes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;

9. kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
10. teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õigust ja vastutustunnet.

2. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>- kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;</p> <p>- väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse;</p> <p>- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;</p> <p>- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;</p>	<p>Mina. Mina. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine.</p> <p>Positiivne suhtumine endasse ja teisesse.</p> <p>Kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes.</p> <p>Minu erinevused ja sarnasused teistega. Sallivus.</p>	<p>Üldpädevused: Enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi.</p> <p>Õpipädevus – analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus – aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi</p> <p>Teised õppeained: Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.</p> <p>Kunst - kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboleid oma kogemuse piires.</p>	<p>Väärtused ja kõlblus - on rühmatöös viisakas.</p>

		Tööõpetus - märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töödes.	
<p>- oskab oma tervist hoida; - toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;</p> <p>- nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;</p> <p>- teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;</p>	<p>Mina ja tervis. Tervis. Tervise eest hoolitsemine. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus. Keha eest hoolitsemine. Terve ja haige inimene. Abi saamise võimalused. Vajadusel abi kutsumine.</p>	<p>Üldpädevus: Enesemääratluspädevus – oskab käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise</p> <p>Teised õppeained: Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi. Muusika - väljendab lauldes muusika sisu ning meeleolu. Tööõpetus - toob näiteid tervisliku toiduvaliku kohta; toob näiteid isikliku hügieeni vajalikkuse kohta. Kehaline kasvatus - teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid; teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele.</p>	Tervis ja ohutus - on võimeline järgima tervislikku eluviisi

<ul style="list-style-type: none"> - mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust; - kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest; - toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas; 	<p>Mina ja minu pere. Kodu. Erinevad pered. Pereliikmete tegevus ja rollid.</p> <p>Hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine.</p> <p>Vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähiümbruses.</p>	<p>Üldpädevused: Sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides.</p> <p>Enesemääratluspädevus - analüüsida oma käitumist erinevates olukordades</p> <p>Teine õppeaine: Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.</p>	<p>Väärtused ja kõlblus – oskab väärtustada sõprust</p>
<ul style="list-style-type: none"> - leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; - nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; - teab, kes on Eesti Vabariigi president; - tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat; - teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; 	<p>Mina ja Eesti. Eestimaa ja kodukoht. Eesti pealinn.</p> <p>Eesti Vabariigi sünnipäev. Eesti president.</p> <p>Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid.</p> <p>Oma kodukoha olulised paigad ja inimesed.</p>	<p>Üldpädevused: Sotsiaalne ja kodanikupädevus - suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme.</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus – tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi; teadvustada oma väärtushinnanguid.</p> <p>Digipädevus - suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teeb koostööd, suhtleb rahumeelselt rühmas.</p>

<p>- võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;</p> <p>- toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest;</p> <p>- selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja;</p>	<p>Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval.</p> <p>Kodukoha inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse.</p> <p>Enda roll tavade ja kommete hoidja ja kandjana.</p>	<p>kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p> <p>Muusika - väljendab lauldes muusika sisu ning meeleolu;</p> <p>Kehaline kasvatus - kirjeldab kogemust, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;</p> <p>Loodusõpetus - saab aru kaardist; leiab Eesti kaardil oma kodukoha, suuremad kõrgustikud, saared, poolsaared, lahed, jõed, järved ja linnad; märkab kodukoha elurikkust ja maastiku mitmekesisust ning selgitab nende olulisust.</p> <p>Tööõpetus - märkab esemetel rahvuslikke elemente ja kasutab neid oma töös.</p>	
<p>- planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;</p> <p>- oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist;</p>	<p>Mina: aeg ja asjad.</p> <p>Mina: aeg ja aja planeerimine.</p> <p>Mina ja asjade väärtus teiste väärtuste seas.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi.</p> <p>Õpipädevus - suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - eesmärgistab oma tegevust, suhtleb teistega arvestavalt ja lugupidavalt.</p>

<p>- toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;</p> <p>- sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega;</p> <p>- seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega;</p>	<p>Erinevad meeled oma õpitegevuse ja vaba aja tegevuse kavandamisel.</p> <p>Oma õpitegevuse eesmärkide seos oma huvide ja võimetega.</p> <p>Oma igapäevavalikute seos oma tuleviku eesmärkidega.</p>	<p>rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida.</p> <p>Digipädevus - suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnast nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukonnades suheldes.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p> <p>Matemaatika - tunneb kella ja kalendrit ning seostab neid teadmisi oma elu tegevuste ja sündmustega;</p> <p>Tööõpetus - viib alustatud töö lõpule ja räägib oma tööst ning tulemusest;</p> <p>Loodusõpetus - sõnastab oma meeltega saadud kogemusi;</p> <p>Kunst - kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboliteid oma kogemuse piires.</p>	
--	---	--	--

3. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;</p> <p>- märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi;</p> <p>- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;</p> <p>- nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevat kohustusi;</p> <p>- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;</p>	<p>Mina. Mina. Igaühe väärtuslikkus. Positiivne suhtumine endasse.</p> <p>Inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne. Sallivus.</p> <p>Inimeste õigused ja kohustused. Vastutus.</p> <p>Laste õigused ja kohustused: peres, koolis, lähikonnas.</p>	<p>Üldpädevused: Enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi.</p> <p>Teised õppeained: Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p> <p>Tööõpetus - märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töodes;</p> <p>Kunst - kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboleid oma kogemuse piires.</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks.</p>
<p>- oskab oma tervist hoida;</p> <p>- teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab</p>	<p>Mina ja tervis Vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis.</p>	<p>Üldpädevus: Enesemääratluspädevus - käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise.</p>	<p>Tervis ja ohutus - seostab õpitavat endaga, selgitab kuidas</p>

<p>hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest;</p> <ul style="list-style-type: none"> - toob näiteid terviseriskidest ja teab, kuidas püsida terve; - oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi; - selgitab ja demonstreerib õpitu olukorras esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; - teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi; 	<p>Tervislik eluviis.</p> <p>Terviseriskid.</p> <p>Hoidumine tervist ohustavatest olukordadest.</p> <p>Esmaabi.</p> <p>Abi saamise võimalused.</p>	<p>Teised õppeained:</p> <p>Loodusõpetus - liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast.</p> <p>Tööõpetus - toob näiteid tervisliku toiduvaliku kohta.</p> <p>Kehaline kasvatus - märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohuolukorras; teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid; teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid; teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele; rakendab eakohaseid veeohutusalaaseid oskusi.</p> <p>Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi; lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös.</p>	<p>tema ise oma valikutega mõjutab oma tervist.</p>
<p>- toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;</p>	<p>Mina ja teised.</p> <p>Reeglid ja käitumisnormid.</p> <p>Seadused.</p>	<p>Üldpädevus:</p> <p>Enesemääratluspädevus - käituda ohutult ja järgida tervisele eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme.</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – õpib kasutama</p>

<p>- põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;</p> <p>- demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;</p> <p>- tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid;</p> <p>- kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;</p> <p>- märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;</p> <p>- teab, et vägivaldal on eri vormid;</p> <p>- selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;</p>	<p>Üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine.</p> <p>Käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähiümbruses.</p> <p>Liiklusreeglid.</p> <p>Liiklusreeglite järgimine.</p> <p>Turvaline käitumine liikluses koduleel ja koduümbruses.</p> <p>Vägivald ja selle erinevad vormid.</p> <p>Vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed.</p>	<p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.</p> <p>Kehaline kasvatus - arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid; arvestab tegevustes kaaslast; märkab abi vajamist tunnis ja kutsuab abi ohuolukorras.</p> <p>Loodusõpetus - liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast; käitub liikluses ohutult.</p> <p>Kunst - kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboteid oma kogemuse piires.</p> <p>Tööõpetus: arvestab ühiselt töötades kaaslasti.</p>	<p>üldtunnustatud käitumisnorme.</p> <p>Tervis ja ohutus - seostab õpitavat endaga.</p>
---	---	--	---

<p>- teab abi saamise võimalusi inimväärikut alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;</p> <p>- demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;</p> <p>- selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;</p>	<p>Abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral.</p> <p>Sõprus ja sõpruse hoidmine.</p> <p>Koostöö vajalikkus.</p> <p>Hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine. Heategemine ja heategevus.</p>		
<p>- loetleb erinevaid teabeallikaid;</p> <p>- leiab infot erinevatest allikatest;</p> <p>- võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;</p> <p>- kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;</p> <p>- selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist</p>	<p>Mina: teave ja asjad.</p> <p>Teave. Erinevad teabeallikad. Teabeallikate kasutamine.</p> <p>Teabeallikate usaldusväärsus.</p> <p>Meedia kasutusvõimalused ja ohud.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna.</p> <p>Digipädevus - suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutavas ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus – võtta arukaid riske; rakendada finantskirjaoskust.</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – õpib kasutama digivahendeid.</p>

<p>digivahendite abil teabe otsimisel;</p> <p>- teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;</p> <p>- hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.</p>	<p>Turvaline meediavahendite kasutamine.</p> <p>Raha. Raha teenimine, kasutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste plaanimine.</p> <p>Keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel.</p> <p>Enda võimalused keskkonna hoidmisel lähiümbruses.</p>	<p>Teised õppeained:</p> <p>Loodusõpetus - tarbib vastutustundlikult, väldib enda ja teiste tervise kahjustamist; toob näiteid, kuidas inimene loodust oma tegevusega mõjutab; teeb ettepanekuid lähiümbruse keskkonnahoiuks ning osaleb sellesuunalistes tegevustes.</p> <p>Matemaatika - kirjeldab mõõtühikute suurust endale tuttavate suuruste kaudu.</p> <p>Kunst - teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust; teab, kes on autor; ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju.</p> <p>Eesti keel - vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid.</p> <p>Tööõpetus - kasutab materjale säästlikult.</p>	
--	---	--	--

5. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<ul style="list-style-type: none"> - selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid; - nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid; - seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); - nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad; - teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; - mõistab reklaamide eesmärke; - eristab arvamust faktist; 	<p>Tervis.</p> <p>Tervise olemus</p> <p>Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis.</p> <p>Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid.</p> <p>Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad.</p> <p>Stress</p> <p>Stressiga toimetulek.</p> <p>Meedia osa tervisega seotud otsustes.</p> <p>Terviseteemalised veebilehed.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab tervist, kirjeldab oma tervisenäitajaid.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös inimeste erinevustega, peab kinni suhtlusreeglitest, seab eesmärgid ja viib neid ellu.</p> <p>Enesemääratluspädevus - järgib tervislike eluviise, kirjeldab enda tervisenäitajaid, analüüsib ülesandes enda tegevust tervise hoidmisel.</p> <p>Õpipädevus - seostab õpitavat varem õpituga, omandab mõistete selgitused, selgitab mõisteid oma sõnadega, koostab mõistekaardi ja definitsiooni, õpib selgeks mõned vaikuseminutite harjutused ja stressiga tegelemise tõhusad viisid..</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kujunda b enesekontrolli oskust tervisega seotud eesmärkide elluviimisel.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - eristab ülesannetes erinevaid keskkondi (loodus-, tehis- ja inimkeskkond), jagab ülesandes jätmed vastavalt nõuetele.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - planeerib ja viib läbi miniuurimuse, osaleb projektülesannet es. Täidab ülesandeid iseseisvalt.</p> <p>Kultuurimine identiteet - tutvub erinevate rahvaste toitudega.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - otsib infot veebist,</p>

<p>- toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;</p> <p>- toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;</p> <p>- selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;</p>	<p>Tervislik eluviis.</p> <p>Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.</p> <p>Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis.</p> <p>Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen).</p>	<p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, töötab paaris ja rühmas. Osaleb mängudes ja aruteludes, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab matemaatilisi sümboleid, arvutab, koostab diagrammi.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - seab tervise valikutega seotud eesmärged ja viib neid ellu.</p> <p>Digipädevus - kasutab digivahendeid, eristab artiklites arvamust ja fakti.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - loeb tekste, koostab definitsiooni ja mõistekaardi.</p> <p>Kunstiõpetus - kujundab oma töid.</p> <p>Matemaatika - objektiivsed tervise mõõdikud on numbrilised, arvutab kehamassiindeksi, mõõdab pulssi.</p>	<p>ajakirjadest ja raamatutest.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab digivahendeid info otsimiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus - seostab õpitavat endaga, selgitab kuidas tema ise oma valikutega mõjutab oma tervist.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - oskab selgitada tervise olulisust.</p>
---	--	--	--

		<p>Loodusõpetus - geograafilise kaardi kasutamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Kokandus - tervislike toiduampsude valmistamine.</p>	
<p>- nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;</p> <p>- toob näiteid erinevast arengutempost murdeas;</p>	<p>Murdeiga ja kehalised muutused.</p> <p>Murdeiga elukaares</p> <p>Murdeea olulisus</p> <p>Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused.</p> <p>Igaühel oma tempo.</p> <p>Toimetulek muutustega.</p> <p>Suguline küpsus ja soojätkamine.</p> <p>Viljastumine, rasedus, lapse sünd.</p> <p>Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega.</p> <p>Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab ülesannetes soorollide olemust ja murdeea tähtsust.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös tema arvamustest erineva arvamusega. Koostab voldiku tegemiseks plaani ning järgib seda.</p> <p>Enesemääratluspädevus - selgitab murdeas toimuvaid muutusi enesega seoses. Koostab mõistekaardi ja definitsiooni.</p> <p>Õpipädevus - omandab murdeega seotud mõisted, seostab neid enesega, koostab definitsiooni ja voldiku.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - eesmärgistab oma tegevust, suhtleb teistega arvestavalt ja lugupidavalt.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teeb koostööd, suhtleb rahumeelselt rühmas ühise eesmärgi nimel, koostab ja kujundab voldiku.</p> <p>Kultuuriline identiteet - on rühmas salliv teistsuguse arvamuse suhtes, tunneb juhtumikirjeldustes diskrimineerivad olukorrad.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus -</p>

		<p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, osaleb arutelus ja mängudes, koostab teksti, kasutab korrektset keelt, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab joonistel sümboloid, kasutab korrektseid suguelundite mõisteid.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - kasutab loovust voldiku koostamisel, kujundab töö, näitab initsiatiivi rühmatöodes ja mängudes.</p> <p>Digipädevus - kasutab infootsinguks digiseadmeid.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - kirjutab voldiku teksti selgitab mõisted.</p> <p>Kunst - kujundab enda tööd.</p> <p>Loodusõpetus - kasutab korrektseid mõisteid.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tunnis.</p>	<p>kasutab ülesannete täitmiseks veebikeskkondi ja teatmikke, jälgib autorsust.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete tegemisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - koostab voldiku hügieeni tähtsusest, lahendab juhtumeid.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - on rühmatöös viisakas.</p>
--	--	---	--

<p>- toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises:</p> <p>Riskikäitumine on käitumine, kui rikutakse teiste inimeste ja/või ühiskonnas kehtivaid reegleid ja norme nii, et sellise käitumise tagajärjed on kahjulikud inimesel endale (nt terviseriskid) ja/või teistele (nt vägivald).</p> <p>- selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;</p> <p>- toob näiteid meediaga seotud ohtudest;</p> <p>- teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;</p> <p>- otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseemalist infot, järgides autoriõigust;</p>	<p>Turvalisus ja riskikäitumine.</p> <p>Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid).</p> <p>Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhutus.</p> <p>Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid.</p> <p>Reeglid ja normid.</p> <p>Seadused (sh liikluseadus).</p> <p>Reeglite ja normide vajalikkus.</p> <p>Meedia (sh reklaami) mõju otsustele.</p> <p>Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused.</p> <p>Usaldusväärsed infoallikad.</p> <p>Infootsing (sh terviseemaline) usaldusväärsetest infoallikatest</p> <p>Internet, selle turvaline kasutus.</p> <p>Interneti ohud ja võimalused.</p> <p>Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab miks uimastid on kahjulikud.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - tunneb kooli kodukorda, oskab sealt tuua näiteid, teeb rühmatöodes koostööd.</p> <p>Enesemääratluspädevus - koostab endale reeglistiku turvaliseks käitumiseks, seisab mängulises ülesandes enda eest.</p> <p>Suhtluspädevus - osaleb aruteludes ja mängudes, väljendab end arusaadavalt ja korrektses keeles, arvestab teistega, viitab töös autoritele.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab ülesannete täitmisel tõenduspõhiseid allikaid ja veebilehti, viitab kasutatud materjalidele.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - demonstreerib mängulises õpitegevuses kuidas uimastitest keelduda ning enese eest kiusamise</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - näitab mängulises ülesandes toimetulekut keerulistes olukordades.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - osaleb rühmatöodes aktiivselt, järgib kooli kodukorda ning EV seadusi.</p> <p>Kultuuriline identiteet - arvestab kõikide rühma liikmetega, suhtleb sõbralikult ning teisi väärtustavalt.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - koostab turvaliseks meediakasutuseks reeglid, selgitab mis on arvamuse ja fakti erinevus. Tutvub erinevate artiklite ja veebilehtedega, otsib vajalikku teavet, õpib viitama.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - valib artiklid, veebilehed jms vastavalt seatud eesmärgile, kasutab</p>
--	---	--	--

<p>- kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;</p> <p>- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p>	<p>Uimastid</p> <p>Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele.</p> <p>Tervislikud valikud.</p> <p>Illeegaalsed ja legaalsed uimastid.</p> <p>Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele.</p> <p>Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energiajoogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine).</p> <p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalda ja uimastiennetuses).</p> <p>Oskus öelda "ei".</p> <p>"Ei" ütlemise ja väljendamise viisid.</p> <p>Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed.</p> <p>Vastutus oma otsuste eest.</p> <p>Kaaslaste mõju otsustele</p> <p>Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine).</p>	<p>olukorras seista. On ülesannete täitmisel loov, kasutab erinevaid kujundusviise.</p> <p>Digipädevus - kasutab digivahendeid info leidmiseks ja töö vormistamiseks.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - koostab teksti, definitsiooni, loeb tekste, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma tööd.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tunnis.</p> <p>Loodusõpetus - kasutab korrektselt inimese kehaga seotud mõisteid.</p>	<p>tõenduspõhiseid allikaid, kasutab erinevaid veebiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - selgitab miks on vaja järgida liiklusseadust, hoiab oma jalgratta turvalisena, selgitab kuidas uimastid tervist mõjutavad, keeldub mängulises õppeolukorras uimastitest.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - järgib suhtluses viisakusreegleid, kuulab kõiki rühmakaaslast, suhtleb kõigiga, selgitab mängulises ülesandes millised eelised on inimesel, kes järgib ohutust.</p>
---	--	--	---

	Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused.		
<p>- toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;</p> <p>- demonstreerib õpitu olukorras esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.</p>	<p>Haigused ja esmaabi. Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused.</p> <p>Haigestumise põhjused.</p> <p>Haigestumise vältimise viisid.</p> <p>Õnnetused.</p> <p>Õnnetuste vältimine.</p> <p>Esmaabi.</p> <p>Abi kutsumine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab tervise väärtust rollimängudes ja projektülesandes.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös inimeste erinevustega, peab kinni suhtlusreeglitest, teeb kõigiga koostööd, järgib mängulises olukorras ohutust.</p> <p>Enesemääratluspädevus - näitab mängulises olukorras ohutut käitumist, selgitab ülesandes enda vastutust oma tervise eest.</p> <p>Õpipädevus - kasutab õpitut rollimängudes ja praktilistes ülesannetes, nt elustamisvõtteid, sidumist, abi kutsumist ja andmist.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - leiab vajaliku info, eesmärgistab mängulises tegevuses oma tegevust, näitab mängulises tegevuses toimetulekuoskusi õnnetuse olukorras.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toob näiteid õnnetuste põhjuste kohta.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teeb rühmatöös ja mängulistes ülesannetes koostööd, arvestab reeglitega, on aktiivne.</p> <p>Kultuuriline identiteet - arvestab teistega ülesandeid täites.</p>

		<p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, töötab paaris ja rühmas. Osaleb mängudes ja aruteludes, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - esmaabi andes loendab, oskab leida rindkerel õige koha südamemassaažiks.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - teeb rühmatöös ettepanekuid mänguliste olukordade lahendamiseks, osaleb rühmatöös, kujundab oma töid.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde esitlemisel.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - koostab teksti, loeb teksti, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p>	<p>Teabekeskond ja meediakasutus - näitab mängulistes ülesannetes kuidas leida vajalikku infot ja abi.</p> <p>Tervis ja ohutus - annab mängulises olukorras esmaabi, kutsub abi.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - koostab esmaabi juhise.</p>
--	--	---	--

		Loodusõpetus - inimkeha tundmine.	
--	--	-----------------------------------	--

6. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<ul style="list-style-type: none"> - selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; - mõistab enesehinnangu olemust. Saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist; - selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi; - oskab nimetada enda erinevaid omadusi; - mõistab, et ennast saab pidevalt arendada; - mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 	<p>Mina ja suhtlemine. Enesetundmine. Mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa). Enesehinnang. Enesehinnangu kujunemine.</p> <p>Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine. Väärtused. Huvid. Võimed</p> <p>Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel. Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - iseloomustab ennast, kasutades positiivseid märksõnu, selgitab, miks tema ja teised klassikaaslased on olulised.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös inimeste erinevustega, peab kinni suhtlusreeglitest, teeb kõigiga koostööd</p> <p>Enesemääratluspädevus - kirjeldab enda omadusi, selgitab enda enesehinnangu kujunemist.</p> <p>Õpipädevus - lisaks kirjeldamisele selgitab ja</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - ettevõtete külastused; katsetab erinevaid õpimeetodeid, ülesannet täites kirjutab oma eesmärgid.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - kohalikule omavalitsusele ettepanekute koostamine noorte vaba aja kohta.</p> <p>Kultuuriline identiteet - suhtub sallivalt ja koostöiselt rühmakaaslastesse, arvestab kaaslaste erinevustega.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kasutab</p>

<p>- mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi;</p> <p>- seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga;</p> <p>- õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga;</p>	<p>Ettevõtlikkus ja tööelu.</p>	<p>analüüsib enda omadusi, otsib vajalikku teavet, näitab mõnda õpimeetodit.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab õppes skeeme, katsetab erinevaid arvutiprogramme..</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - on rühmatöös aktiivne, võtab osa ülesannete lahendamisest, on ülesandeid tehes iseseisev.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Ühiskonnaõpetus - ettepanekud kohalikule omavalitsusele.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p>	<p>meediat, sh sotsiaalmeediat ülesannete täitmisel.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab nutiseadmeid info otsimisel.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - kirjeldab ja selgitab ülesandes enda ja kaaslaste väärtusi, nende sarnasusi ja erinevusi.</p>
---	---------------------------------	--	--

<p>- kiirjeldab, millest suhtlemine koosneb;</p> <p>- mõistab suhtlemise olemust;</p> <p>- toob näiteid suhtlemise komponentide kohta;</p> <p>- eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;</p> <p>- mõistab suhtlemise kompleksust;</p> <p>- eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;</p> <p>- iseloomustab erinevaid käitumisviise;</p> <p>- teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;</p> <p>- toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;</p> <p>- toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;</p>	<p>Suhtlemine teistega. Suhtlemise mõiste.</p> <p>Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine)</p> <p>Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine.</p> <p>Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele.</p> <p>Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised.</p> <p>Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele.</p> <p>Eelarvamused</p> <p>Stereotüübid</p> <p>Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele</p> <p>Sallivus.</p> <p>Aktsepteerimine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab suhtlemise olemust, esitab erinevate rahvaste traditsioone, nt tervitusi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - esitab kehtestava käitumise näiteid, teeb rühmatöös koostööd, arvestab erinevustega.</p> <p>Enesemääratluspädevus - kujundlikes ülesannetes valib sümbolid enda omadustest ja tegevustest lähtuvalt, valib rollimängus kehtestava käitumisviisi.</p> <p>Õpipädevus - eristab ülesandes agressiivset ja alistuvat käitumist kehtestavast, harjutab kehtestava käitumisviisi kasutamist.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste,</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - harjutab positiivset enesekehtestamist ning suhtlemisoskusi, analüüsib enda tegevust suhtlemise olukordades.</p> <p>Keskfond ja jätkusuutlik areng - selgitab toodetel olevate sümbolite tähendust.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - lahendab rollimängudes juhtumeid, eristades erinevaid käitumisviise, harjutab ei ütlemist.</p> <p>Kultuuriline identiteet - mõistab ja selgitab mängulises ülesandes eelarvamuste ja stereotüüpide paikapidamatust.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - harjutab verbaalseid ja mitteverbaalseid suhtlemise viise, valib</p>
---	---	--	---

<p>- teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;</p> <p>- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi;</p> <p>- nimetab kahjustavaid käitumisviise selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata;</p> <p>- toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;</p> <p>- mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades;</p>	<p>Tõendus põhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel.</p> <p>“Ei” ütlemist eeldavad olukorrad.</p> <p>“Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus.</p> <p>Internet</p> <p>Interneti võimalused ja ohud</p> <p>Turvaline internetikasutus.</p> <p>Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.</p>	<p>etendab mitteverbaalse suhtlemise elemente.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab ülesandes erinevaid sümboleid.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - sõnastab ülesandes küsimusi, osaleb rühmatöodes ja rollimängudes.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - jutukese kirjutamine mitmetähenduslike sõnadega, koostab definitsiooni, kasutab korrektset keelt, esitab küsimusi.</p> <p>Kunstiõpetus - exhibris, oma tööde kujundamine.</p> <p>Kirjandus - sobivate kirjandusteoste või filmidega tutvumine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p>	<p>ülesandes õige käitumisviisi.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - ütleb mängulises ülesandes kahjustavale käitumisele ei, selgitab agressiivse käitumise tagajärgi.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - selgitab mõjutamise viise, sh positiivse mõjutamise võimalusi.</p>
---	---	--	--

		<p>Ühiskonnaõpetus - uudise kirjutamine, erinevate rahvaste suhtlemisviiside võrdlemine, mõjutamisviiside näited, turvalise internetikasutuse reeglid, hooliv suhtlemine (hea kodaniku tunnused).</p>	
<p>- toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;</p> <p>- nimetab inimeste erivajadusi;</p> <p>- toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;</p> <p>- selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik;</p> <p>- demonstreerib õpitu olukorras sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;</p> <p>- nimetab sotsiaalseid oskusi,</p>	<p>Suhted teistega. Inimeste erinevused. Vajadused. Väärtused. Erivajadused. Sallivus.</p> <p>Prosotsiaalne käitumine. Õigus, vastutus, hoolivus, ausus.</p> <p>Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis.</p> <p>Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - toob ülesandes näiteid inimeste vaheliste erinevuste kohta lähtudes rahvusest, väärtustab teisi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb rühmatöös koostööd, arvestab erinevustega.</p> <p>Enesemääratluspädevus - selgitab enda õigusi ja kohustusi, kirjeldab inimeste vahelisi erinevusi ja sarnasusi.</p> <p>Õpipädevus - analüüsib ülesandes enda teadmisi, otsib teavet, kasutab teavet mängudes.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti,</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadvustab ülesannetes oma sarnasusi ja erinevusi võrreldes teistega, toob nende kohta näiteid.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - osaleb reklaamide olemust ja sisu arutlevates ülesannetes, mõistab ja arvestab enda ja teiste õigustega.</p> <p>Kultuuriline identiteet - toob ülesannetes näiteid erinevate rahvaste omaduste kohta, näitab üles sallivust klassi ühistöös.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus -</p>

<p>toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta;</p> <p>- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;</p> <p>- mõistab, et kõik tunded on normaalsed oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata;</p>	<p>Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus. Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia.</p> <p>Tunded ja nende tõhus väljendamine.</p>	<p>arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - esitab rühmatöös ideid, osaleb klassi vabatahtliku tegevuse projektis.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid, jonistab erinevate tunnete väljendusi.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused, hea kodanik, filosoferimine.</p> <p>Muusika - loovülesanne sõprusest.</p>	<p>analüüsib sotsiaalmeediaga seotud ohtusid ja võimalusi, selgitab arvamuse ja fakti erinevust.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - mõistab, et sallimatus ja tõrjumine kahjustavad vaimset tervist.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - pakub abi, sh puudega inimestele, selgitab kuidas abi pakkuda.</p>
<p>- selgitab konflikti häid ja halbu külgi;</p>	<p>Konfliktid ja probleemilahendus. Konflikt kui suhte probleem</p>	<p>Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab konfliktide ennetamise viise, arvestab</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadvustab ja selgitab ülesannetes</p>

<ul style="list-style-type: none"> - kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise; - valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi; - näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; - nimetab erinevaid probleeme toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta; - lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; - kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; - nimetab mõjutamise viise; - toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia; - mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest; 	<p>Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid.</p> <p>Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid.</p> <p>Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel</p> <p>Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad.</p> <p>Probleemilahenduste eelised ja puudused.</p> <p>Koostöö võimalused</p> <p>Koostöise tegevuse eelised.</p> <p>Kaaslaste mõju otsustele.</p> <p>Abistav ja kahjustav mõju.</p> <p>Grupi surve.</p> <p>Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine).</p> <p>Toimetulek vägivallega, sh kiusamisega, abi saamise võimalused.</p> <p>Vastutus.</p>	<p>kaaslaste erinevustega, on salliv.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - osaleb rühmatöodes, arvestab teistsuguse arvamusega, suhtub kaaslastesse sõbralikult.</p> <p>Enesemääratluspädevus - selgitab ja toob näited enda põhimõtete kohta.</p> <p>Õpipädevus - omandab teemaga seonduvad mõisted, seostab ülesannetes õpitavat eelnevalt õpituga.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - aitab rühmas leida probleemidele erinevaid lahendusi, osaleb aktiivselt ajurünnakus ja filosoferimises.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p>	<p>enda probleemide ja konfliktide lahendamise viise ning ennetamise võimalusi.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - toob näiteid konfliktide rahumeelse ja vägivaldse lahendamise kohta, arvestab rühmatöodes endast erinevate arvamustega, arvestab enda ja teiste õigustega.</p> <p>Kultuuriline identiteet - väljendab rühmatöodes ja ülesannetes sallivust teistsuguse arvamuse suhtes, toob näiteid erinevatest konfliktilahendustest.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - leiab meediat ja internetist näiteid erinevate konfliktilahenduste kohta.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p>
---	--	---	---

		<p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - loeb teksti, koostab teksti.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - filosoferimine, konfliktide põhjused ja liigid</p>	<p>Tervis ja ohutus - toob näiteid kuidas vaimne ja füüsiline vägivald inimest kahjustavad.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - toob ülesannetes näiteid sõbraliku, kehtestava ja reeglitest lähtuva käitumise ning konfliktide ennetamise kohta.</p>
<p>- toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;</p> <p>- märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.</p>	<p>Positiivne mõtlemine.</p> <p>Positiivne enesesisendus.</p> <p>Positiivsed omadused.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - teadvustab oma väärtushinnanguid, kirjeldab inimeste positiivseid omadusi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb rühmatöodes koostööd.</p> <p>Enesemääratluspädevus - nimetab, kirjeldab ja põhjendab ülesannetes enda positiivseid omadusi.</p> <p>Õpipädevus - kasutab kursuse jooksul omandatud teadmisi eneseanalüüsis.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kirjeldab ja selgitab enda omadusi.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - kirjeldab ja selgitab enda kui suhtleja ja rühmakaaslase oskusi.</p> <p>Kultuuriline identiteet - toob näiteid inimeste erinevuste kohta, erinevate omaduste kohta.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel</p>

		<p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - osaleb rühmatöodes aktiivselt, esitab ideid ning probleemide lahendusi.</p> <p>Digipädevus - kasutab info otsinguks ja tööde vormindamiseks nutiseadet.</p> <p>Teised õppeained</p> <p>Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - positiivsed omadused kattuvad ka heaks kodanikuks olemisega.</p>	<p>erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - toob näiteid turvalise ja hooliva suhtlemise kohta.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - väärtustab mängulises tegevuses positiivseid suhtlusviise, peab kinni kokkulepetest.</p>
--	--	--	--

7. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavald kond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>- kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;</p> <p>- seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;</p> <p>- selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;</p>	<p>Inimese areng ja murdeiga.</p> <p>Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud.</p> <p>Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule.</p> <p>Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.</p> <p>Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused.</p> <p>Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus – enesekirjelduses arusaamine, mis seob inimest tema bioloogiliste vanematega ja mis teiste lähedaste inimestega.</p> <p>Enesemääratluspädevus - ülesannetes murde- ja noorukieas toimuvate muutuste kirjeldamine ja selgitamine.</p> <p>Õpipädevus – loetu mõistmine ja arusaamine, küsimustele vastamine, teabe otsimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - koostöö rühmas ja paaris, erinevate arvamuste aktsepteerimine.</p> <p>Suhtluspädevus - koostöö rühmas ja paaris, selge eneseväljendus.</p> <p>Matemaatika-, loodusteadusete ja tehnoloogiaalane pädevus - elukaare mudelil matemaatiliste andmete kasutamine, suguleundite korrekteslt nimetamine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - oma õpitegevuse planeerimine, rühmatöodes initsiatiivi näitamine.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - oma huvide, tugevuste, nõrkuste, väärtuste, hoiakute kaardistamine, iseseisva õppimise arendamine individuaalülesannetes, stereotüüpsete suhtumiste mõistmine.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - kultuurilise mitmekesisuse mõistmine ja rühmatöodes sellega arvestamine.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - murdeea vaimsete ja sotsiaalsete muutuste käsitlemisel mõistmine</p>

		<p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - enesekirjelduse ja võrdluse kirjutamine, küsimuste koostamine ja neile vastamine.</p> <p>Bioloogia- pärilikkus ja keskkonnategurid, inimese anatoomia ja füsioloogia ning murdeiga.</p> <p>Matemaatika - arvandmete kasutamine.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tunnis.</p>	<p>ja näidete toomine erinevate kultuuride kohta täisealiseks saamise rituaalides.</p> <p>Tervis ja ohutus- murdeeaga seotud muutuste kirjeldamine, mõistmine, enesega seostamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon- loob esitluse kasutades slaidiesitlus või postrite programme.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - sallivuse ja erinevuste aktsepteerimise mõistmine ja õppetöös (ning mujal) selle kasutamine, näidete toomine.</p>
<p>- selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;</p>	<p>Inimene, valikud, õnn Minapilt – kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus- toma väärtushinnangute teadvustamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus- eneseteostamine läbi kindla eesmärgi ja</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - teadlikult eesmärgi täitmine tegevusplaani järgi, enda omaduste, tugevuste, võimete</p>

<p>- toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;</p> <p>- analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;</p> <p>- analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;</p>	<p>Positiivse minapildi kujundamine.</p> <p>Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus.</p> <p>Enesekasvatuse võtted.</p> <p>Enesearendamine oma elutee kujundamisel.</p> <p>Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui heaolu alus.</p>	<p>plaani, väärtushinnangute erinevuste mõistmine ning selgitamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, kirjeldada ning analüüsida enda omadusi, valida asjakohane tegutsemisviis.</p> <p>Õpipädevus - eesmärgi täitmise süsteemne planeerimine,, oma teadmise analüüsimine.</p> <p>Suhtluspädevus - selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendamine, töötamine rühmas ning paaris,</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus- eesmärkide seadmine, plaani koostamine ja nende elluviimine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - enese kirjelduse ja komplimentide kirjutamine. Selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamise.</p> <p>Kunst - kollaaži tegemine ja loovülesande kujundamine</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tunnis.</p>	<p>määratlemine, enese arendamise kavandamine ja elluviimine (enesekasvatuse meetodid).</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, plaanide kujundamine ning nende elluviimise sammude koostamine</p> <p>Kultuuriline identiteet - enda päritolu uurimine ja analüüsimine, kultuurilise sallivuse kujundamine.</p> <p>Tervis ja ohutus - positiivsete mõtete kirjapanek teise inimese kohta aitab kaasa teise inimese kujunemisele vaimselt ja emotsionaalselt terveks ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - erinevate väärtushinnangute</p>
--	--	---	--

			mõistmine, teistele komplimentide sõnastamine, oma seisukohtade põhjendamine.
<p>- mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;</p> <p>- toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;</p> <p>- analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;</p> <p>- kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega;</p>	<p>Inimene ja rühm. Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas.</p> <p>Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades.</p> <p>Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed.</p> <p>Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses. Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet.</p> <p>Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - erinevate grupide ja juhtimisstiilide olemuse mõistmine, teistmeliste õiguste ja kohustuste mõistmine ning analüüsimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arusaamine erinevatest reeglitest ja normidest eri keskkondades; arutelu sõltumatuse teemal, erinevates olukordades sõltumatuse säilitamist analüüsimine.</p> <p>Enesemääratluspädevus- arusaamine enda erinevatest rollidest, õigustest ja kohustustest.</p> <p>Suhtluspädevus - rühmatöös koostööna eri gruppide analüüsimine, töötamine rühmas ja paaris</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - probleemide nägemine, analüüsimine, rühmatöös initsiatiivi näitamine, oma õppetegevuse kavandamine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamisel.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine- erinevate rollide eri rühmades nägemine, analüüsimine, enese rollide kirjeldamine, rollidesse stereotüüpse suhtumise äratundmine.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, koostöö tegemine erinevate klassikaaslastega.</p> <p>Tervis ja ohutus - riskikõhtade ja stereotüüpsete lähenemiste nägemine gruppide, rollide, õiguste ja kohustuste puhul.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - grupi reeglite ja nende järgimise vajaduse</p>

		<p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tundides.</p>	<p>mõistmine, grupi surve äärtundmine, sellega toimetuleku analüüsimine, sallivuse tähtsuse selgitamine.</p>
<p>- analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>- analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;</p> <p>- analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p>	<p>Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine. Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu).</p> <p>Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil.</p> <p>Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine:</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - lapse õiguste väärtustamine, mõistmine, et õigustega kaasnevad kohustused, üldinimlike väärtuste mõistmine ja nende sõnastamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teise lapse õiguste austamine samaväärselt enda omadega. Juhendumine lapse õigustest ja käitumine vastavalt. Abivajaja märkamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - enda seisukohtade mõistmine seoses lapse õigustega, tervist toetavate valikute selgitamine ja tegemine seoses uimatitega.</p> <p>Õpipädevus - kava koostamine ja selle teostamine, uimastite tervist kahjustava toime mõistmine ning selle järgi valikute tegemine.</p> <p>Suhtluspädevus - enese asjakohane väljendamine rühmatöös, oma arvamuse põhjendamine, töötamine rõhmas ja paaris.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - probleemide märkamine lahenduste pakkumine, lahendamine, asjatute riskide vältimine, arukate riskide mõistmine.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - oma õpi- ja suhtlusoskuste arendamine, enda ning teiste õiguste mõistmine, sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamine uimastitega seotud olukordadega seonduvalt.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus- erinevate abisaamise võimaluste leidmine, sobiva teabe leidmine, nutiseadmete mõistlik ja asjakohane kasutamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon- infootsingu teostamine, erinevate infootsingute programmide kasutamine, sobiva info eristamine valeinfost.</p>

<p>- toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;</p>	<p>kogukonna ja ühiskonna tasand.</p> <p>Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas.</p> <p>Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused.</p>	<p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused.</p> <p>Eesti keel - juhtumite lugemine ja analüüsi kirjutamine.</p> <p>Bioloogia - inimese füsioloogia seoses uimastite mõjuga.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tundides.</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, kogukonnas noorte heaolu võimaluste märkamine ja ettepanekute tegemine.</p> <p>Tervis ja ohutus - vaimse tervise tähtustamine, tervislike valikute eelistamine uimastitega seotud olukordades, laste heaolu kitsaskohtade märkamine kogukonnas, enda tervise tähtsustamine.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - lapse õiguste tundmine, neile vastavalt käitumine, abivajaja märkamine. Probleemide lahendamisse panustamine kooli tasandil.</p>
--	---	---	--

8. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavald kond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>- toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;</p> <p>- analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;</p> <p>- analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;</p> <p>- teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;</p> <p>- analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;</p>	<p>Tervise käitumine. Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis.</p> <p>Tervise aspektide vastastikused seosed.</p> <p>Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele.</p> <p>Tervisealased infoallikad,</p> <p>Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab tervist, liikumist, tervist toetavat toitu, positiivseid emotsioone, seotust teiste inimestega.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - vastutustundliku tarbija kujundamine, töötamine rühmas ja paaris, reeglite järgimine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - tervislikke eluviiside järgimine, teemakohaste näitete toomine, oma tervisekäitumise analüüsimine ja hindamine, ohtu käitumise mõistmine ja eelistamine.</p> <p>Õpipädevus – tervisekäitumisega seotud teabe otsimine, kasutamine, analüüsimine, valeinfo äratundmine. Õpitu põhjal soovitude kirjutamine ja enesehindamine. Vaimse tervise edendamiseks asjakohase infot otsimine ja leidmine. Aja planeerimine ja selle järgimine.</p> <p>Suhtluspädevus - oma ja rühma seisukoha kujundamine ülesannetes ning nende esitlemine. Selge eneseväljendus analüüsi kirjutamisel ja kaaslastega suhtlemisel, korrektne viitamine autorile.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kooliõe ameti tutvustus, tervisedenduse õppeprogrammi tutvustamine. Teadlike otsuste kaudu oma aja juhtimine. Teadlike valikute tegemine tervisekäitumises.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toidu ja keskkonnasõbralike liikumisviiside väärtustamine, elukeskkonna hoidmise viiside tundmine, sh prügi sorteerimise põhimõtted.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - miniuuringu</p>

<p>- analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>- toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;</p> <p>- analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;</p> <p>- analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;</p>	<p>Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek.</p> <p>Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p> <p>Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad.</p> <p>Tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit.</p> <p>Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele.</p> <p>Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus.</p> <p>Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad.</p>	<p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – teaduspõhiseid infoallikate leidmine tervise alal. Graafikute analüüsimine ja lugemine. Objektiivsete ja subjektiivsete tervisenäitajate väärtuste mõistmine. Diagrammide lugemine ja koostamine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - terviseiga seotud ohukohtade märkamine ja lahenduste pakkumine.</p> <p>Digipädevus - otsingumootori abil leitud infot hindamine selle asjakohasuse ja usaldusväärsuse põhjal. Digivahendite kasutamine ülesannetes, erinevate veebikeskkondade kasutamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Ühiskonnaõpetus - Kriitiline infoallikate kasutamine, usaldusväärse allika tunnuste teadmine. Probleemidele lahenduste pakkumine KOV tasandil.</p> <p>Eesti keel - tekstist olulise leidmine. Korrektnee keelekasutus esitlusel, plakatitel, soovitude kirjutamisel ja analüüsis.</p> <p>Kunst - plakatite kujundamine. Kokkuvõtte tegemine kasutades sümboloid ja pilte.</p> <p>Kirjandus- arutluse kirjutamine.</p> <p>Bioloogia - tervisenäitajate olemuse avamine ja mõistmine.</p>	<p>kavandamine, läbiviimine, analüüsimine, probleemidele lahenduste otsimine, reklaamide kujundamine ja koostamine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - teiste rahvaste toitade väärtustamine, erinevuste aktsepteerimine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitilise teabeanalüüsi oskuse arendamine, reklaamide mõistmine ja analüüsimine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - erivate veebilehtede ja programmide kasutamine teabeotsingul ning tööde koostamisel.</p> <p>Tervis ja ohutus - terviseiga ja turvalisusega seotud tõendus põhise informatsiooni</p>
--	--	---	---

<p>- toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;</p>	<p>Keskkonnatedalik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus.</p>	<p>Geograafia - keskkonna, sh loodus- ja inimkeskkonna mõiste, säästlikkuse võimalused.</p> <p>Matemaatika- keskmiste arvutamine, tabelite ja graafikute lugemine. Tervisenäitajate vahemike hindamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tundides, liikumisviiside harjutamine.</p> <p>Kokandus - tervislike toiduretseptide loomine ja kasutamine.</p>	<p>otsimine, leidmine ning otsuste tegemine. Terviseris kide ning ohtude märkamine. Oma tervisekäitumise analüüsimine, tervist toetava käitumise eelistamine, tervisekäitumise muutmise vajaduse märkamine. Vaimse tervise hindamine, vaimse heaolu jaoks vajalike tegevuste ning vahendite analüüsimine.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - väärtustab loodust, säästikkust.</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kooliõe ameti tutvustus, tervisedenduse õppeprogrammi tutvustamine. Teadlike otsuste kaudu oma aja juhtimine. Teadlike valikute tegemine tervisekäitumises.</p>
--	--	--	--

			<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toidu ja keskkonnasõbralike liikumisviiside väärtustamine, elukeskkonna hoidmise viiside tundmine, sh prügi sorteerimise põhimõtted.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - miniuuringu kavandamine, läbiviimine, analüüsimine, probleemidele lahenduste otsimine, reklaamide kujundamine ja koostamine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - teiste rahvaste toitude väärtustamine, erinevuste aktsepteerimine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitilise teabeanalüüsi oskuse arendamine,</p>
--	--	--	--

			<p>reklaamide mõistmine ja analüüsimine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - erievate veebilehtede ja programmide kasutamine teabeotsingul ning tööde koostamisel.</p> <p>Tervis ja ohutus - tervisega ja turvalisusega seotud tõenduspõhise informatsiooni otsimine, leidmine ning otsuste tegemine. Terviseriskide ning ohtude märkamine. Oma tervisekäitumise analüüsimine, tervist toetava käitumise eelistamine, tervisekäitumise muutmise vajaduse märkamine. Vaimse tervise hindamine, vaimse heaolu jaoks vajalike tegevuste ning vahendite analüüsimine.</p>
--	--	--	--

			Väärtused ja kõlblus - väärtustab loodust, säästikkust.
<p>- selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;</p> <p>- kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;</p> <p>- analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;</p>	<p>Suhted ja seksuaalsus. Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprusuhe, paarisuhe). Lähisuhe ja tunded lähisuhtes. Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine. Inimlik lähedus ja soojus suhetes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus. Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes. Lähisuhtevägivad ja selle liigid. Turvalised lähisuhted. Abi saamise võimalused.</p>	<p>Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus- tervete ja turvaliste lähisuhete väärtustamine, vägivallast hoidumine, enda ja teiste õiguste väärtustamine, kohustuste tundmine, erinevuste aktsepteerimine. Sotsiaalne ja kodanikupädevus - abivajaja märkamine suhetes. Inimeste erinevuste aktsepteerimine. Töötamine rühmas ja paaris. Enesemääratluspädevus - enese mõistmine erinevates kiindumussuhtes, oma käitumise analüüsimine, ohutu käitumine suhetes. Stereotüüpsete hoiakute märkamine, nendest hoidumine, seksuaalse enesemääratluse teadmine. Suhteprobleemide rahumeelse ja ennastkehtestava lahendamise õppimine. Õpipädevus – kohtinguvägivalla eri vormide teadvustamine ja märkamine. Seksuaalsusega seotud mõistete tundmine, teadvustamine, et need on osa inimese identiteedist. Rasestumisvastaste vahendite tundmaõppimine. Küsimustele vastuste leidmine etteantud materjalist. Turvalise seksuaalkäitumise kui olulise elu osa mõistmine, sellest suhetes lähtumine.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - stereotüüpsetest hoiakute ja käitumisviisidest hoidumine, enese tundmaõppimine erinevates suhetes, iseseisva arvamuse kujundamine. Keskkond ja jätkusuutlik areng - mõistmine, et pereloomine ja lähedussuhe on teadlik valik, sobivate raseduse ja STHL vahendite valiku põhimõtete tundmine. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - aktiivne töötamine rühmas, ideede genereerimine, manipulatsiooni äratundmine suhetes.</p>

<p>- selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;</p> <p>- mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;</p>	<p>Seksuaalsus.</p> <p>Seksuaalsuse mitmekesisus.</p> <p>Seksuaalkäitumine.</p> <p>Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus.</p> <p>Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu.</p> <p>Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne)</p> <p>Seksuaalne orientatsioon.</p> <p>Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp.)</p> <p>Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine.</p> <p>Turvaline seksuaalkäitumine.</p> <p>Vastutus.</p>	<p>Suhtluspädevus - selgete ja asjakohaste lausete koostamine. Üksteise kuulamine, kaaslasele kokkuvõtte tegemine ja informatsiooni edasi andmine.</p> <p>Asjakohane suhtlus rühmatöös ja seisukohtade põhjendamine. korrektne viitamine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - suhteprobleemide nägemine, neis peituvate võimaluste märkamine, liigsete riskide vältimine, paindlikkus suhetes.</p> <p>Digipädevus - digivahendite kasutamine õppetöös, sobiva info leidmine.</p> <p>Teised õppeained</p> <p>Eesti keel - loeb ja mõistab loetut, korrektne tekstiloome, videote vaatamine.</p> <p>Bioloogia - inimese anatoomia ja füsioloogia.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tundides.</p>	<p>Kultuuriline identiteet - mitmekesisuse, sh seksuaalse. Hoidumine stereotüüpide kasutamisest suhtlemisel, diskrimineerimise äratundmine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitiline sobiva info leidmine suhete ja seksuaalsuse kohta, kriitiline suhtumine reklaamidesse, stereotüüpsete reklaamide märkamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon . digivahendite kasutamine õppetöös, ülesannete lahendamisel erinevate arvutiprogrammide kasutamine..</p> <p>Tervis ja ohutus - erinevate kiindumusuhete</p>
--	---	--	---

<p>- toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;</p> <p>- analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi;</p> <p>- toob esile seksuaalkäitumisega seotud muutide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;</p>	<p>Rasestumisvastased meetodid.</p> <p>Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine.</p> <p>Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega.</p> <p>Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus.</p> <p>Seksuaalsusega seotud muutide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele</p>		<p>tähtsustamine, hooliv ja lugupidav käitumine enda ja teiste suhtes. Turvaline käitumine aitab kaasa turvalise inim- ja suhtekeskonna kujundamisele, sh hoidumine juhusuhetest. Arusaamine iseendast aitab kujuneda terveks ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - tervete suhete väärtustamine ja sekkumine võimaluste piires. Võrdne kohtlemine kui üldtunnustatud väärtus. Turvalised seksuaalsuhted ja vastutus.</p>
<p>- demonstreerib õpisisu olulisust inimväärikust alandavale</p>	<p>Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine. Koolikiusamine, koolivägivald ja teised</p>	<p>Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus - inimsuhtete, inimliku mitmekesisuse, vägivaldatu suhtlemise, tervisliku eluviisi väärtustamine.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadlike otsuste tegemine,</p>

<p>käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;</p> <p>- analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p> <p>- demonstreerib õpitu olukorras esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;</p>	<p>sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid.</p> <p>Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused.</p> <p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärtusarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus.</p> <p>Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukorras</p>	<p>Abivajaja märkamise, võimaluste piires abistamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi aktsepteerimine ning nendega suhtlemisel arvestamine. Hoolivuse ja vastutustundlikkuse tähtsustamine. Esmaabi andmise oskuse omandamine. Töötamine rühmas ning paaris.</p> <p>Enesemääratluspädevus- enda käitumist analüüsimine erinevates olukordades. Ohutu käitumine, tervislike valikute tegemine uimastite ja vägivaldaga seotud olukordades. "Ei" ütlemise harjutamine ja omandamine.</p> <p>Õpipädevus – esmaabi andmise oskuse õppimine ja arendamine, õpitu kasutamine erinevates olukordades, sh uimastite, vägivalda ja kiusamisega seonduvalt.</p> <p>Suhtluspädevus - selge eneseväljendamine, erinevate arvamustega arvestamine, sallivuse näitamine, oma seisukohtade põhjendamine, korrektse viitamise kasutamine.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - tõendus põhiste otsuste tegemine, otsustamine lähtuvalt ohutust tõendus põhisest infost.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - ideede esitamine rühmatöös, oma arvamuse ja käitumise eest vastutuse võtmine.</p> <p>Digipädevus - digivahendite, kasutab etteantud digikeskkondade kasutamine.</p>	<p>stereotüüpsete arvustuste vältimine, iseenda arvamuse kujundamine, manipulatsioonile vastu seismine. Kooliõe ja kiirabitöötaja töö.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - töötamine rühmas ja paaris, koostöö tegemine erinevate kaaslastega.</p> <p>Kultuuriline identiteet - diskrimineerimise mõistmine, erinevuste aktsepteerimine, sallivuse arendamine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitiline suhtumine reklaamidesse, stereotüüpsetesse suhtumistesse, oma käitumise eest vastutuse võtmine meediakeskkondades .</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon -</p>
--	---	---	---

		<p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel- selge asjakohane eneseväljendus. Korrektnee keelekasutus küsimuste koostamisel ja vastamisel ning infovoldiku tegemisel.</p> <p>Bioloogia - inimese anatoomia ja füsioloogia.</p> <p>Inglise keel - rahvusvahelised väljendid esmaabis ja uimastitega seonduvalt.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Kehaline kasvatus - liikumispausid tundides.</p>	<p>erinevate arvutiprogrammide kasutamine õppes.</p> <p>Tervis ja ohutus - turvalise keskkonna loomisele kaasa aitamine, abivajaja märkamine, teadlikkus kusamise olemusest ja oskus kiusavas olukorras käituda. aitab kaasa turvalise keskkonna kujunemisele.</p> <p>Turvaliste valikute tegema õppimine. "Ei" ütlemise oskus survega seotud olukordades.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - vägivaldatusuhtluse, sõltuvusvaba elu, inimelu väärtustamine.</p>
--	--	--	--

2.2. Ajalugu

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet. Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest. Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitleva teema ja paikadega isiklik seos. Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsümusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest. Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus; 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;

5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktlahendusoskus;

6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti. Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates. Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased. Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

2.2.2 Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline; 2) teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed; 3) kasutab ajaloomõisteid kontekstis; 4) teab näiteid kodukoha minevikust;	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) eristab ajaloo perioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu; 2) mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid;

<p>5) teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemise loos; 6) mõistab, kuidas kujunes inimesust; 7) mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonna elu; 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev; 9) teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis; 10) teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos; 11) teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata; 12) teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos; 13) märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal; 14) teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud; 15) teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.</p>	<p>3) seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördpunkte; 4) mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal; 5) mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas; 6) analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonna elu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu; 7) mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonna elu valdkondadele; 8) mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis; 9) analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust; 10) mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga; 11) mõistab, kuidas inimese käsitlus on ajas muutunud. 12) kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi; 13) eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu; 14) analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana; 15) analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos; 16) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloo.</p>
---	---

II kooliastme õpitulemused.

Teise kooliastme lõpetaja:

- oskab kasutada aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase: aeg, muinasaeg, vana-aeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr;
- tunneb mõnda olulist sündmust kodukoha ja Eesti ajaloost, seostab neid omavahel;
- tunneb ühiskonna üldist arengut muinas- ja vana-ajal, toob ajajärkude iseloomustamiseks näiteid;
- mõistab vana-aja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos, esitab näiteid erinevatest kultuurivaldkondadest;
- mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, loob lihtsamaid seoseid (nt kirjeldab mõnda sündmust);
- teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, mõistab ajalooallika tähtsust, oskab töötada lihtsamate allikatega;
- püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi, aru saada nende inimeste elulaadist ja tegevusmotiividest;
- väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, oskab koostada kava, kasutab ajalookaarti.

5. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>ÕPILANE</p> <p>1. kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number</p> <p>2. paigutab ajateljele isikliku elu sündmuse, ajaloosündmuse ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid</p>	<p>Ajalugu minevik ja mineviku uurimine</p> <p>Periodiseerimine, ajatelg, ajastud</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>matemaatikapädevus - kasutab matemaatikale omaseid sümboleid ning meetodeid.</p> <p>1) õpetajal on valitud daatumeid ajaloo erinevatest perioodidest - sajandite määramine ja ajajoonele kandmine;</p> <p>2) arvutatakse, kui palju on teatud sündmusest möödunud. Kuidas tuleb arvutada siis, kui sündmus toimus eKr ja kuidas siis, kui sündmus toimus pKr.</p> <p>Õpipädevus - ajajoon kui oluline ajaloolane mõiste, selle kasutamine.</p> <p>Tahvilil ajajoon, interneti abil võib tutvustada, kuidas ajajoont erineval viisil kujutada saab;</p>	<p>kultuuriline identiteet - Kristuse sünd kui ajaarvamise alus, erinevad sündmused eri rahvastel ajaarvamise alusena.</p>

<p>3. mõistab, et ajaloo jagamine on tinglik ning ajaloolased teevad seda selleks, et lihtsustada ajaloo uurimist</p> <p>4. jagab ajalugu perioodideks (kujuneb arusaam ajaloolise keskkonna kujunemisest)</p>		<p>õpilane joonistab ise ajajoone, märgib selle peale Kristuse sünni, vanade kreeklaste ja roomlaste, islamiusuliste ajaarvamise sündmused ja daatumid.</p> <p>Digipädevus - koostab digivahendite abil ajajoone; digikeskkondades oma teadmiste-oskuste kinnitamine-kontrollimine. NT teha ajajoon, kus on olemas järgmised sündmused: õpilase sünniaasta, Eesti iseseisvumine, kodulinna rajamine vms.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: matemaatika - aja mõõtmine: arvtelje koostamine, sajandite määramine, arvutamine - kui palju aega on ühest sündmusest möödunud?</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. Teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid</p> <p>2. nimetab ja liigitab ajalooallikaid</p> <p>3. kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv</p>	<p>Teabeallikad, nende säilimise ja säilitamise viisid:</p> <p>Suulised, esemelised, kirjalikud ja audiovisuaalsed allikad;</p> <p>muuseum, arhiiv, kroonika, legend, arheoloogia, muistis</p> <p>mälestused, intervjuud, fotod, videod, päevikud, kirjad jne</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>õpipädevus – õpilane oskab õpitud süstematiseerida ja kasutada ajalooallikate liigitamise näitel.</p> <p>digipädevus – õpilane mõistab, et digivahenditega saab leida ja säilitada infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: muusikaõpetus – regivärsilinerahvalaul. kunst – ehituskunst, maalid ajalooallikana; fotod. eesti keel – muistendid, vanasõnad, legendid, müüdid.</p>	<p>kultuuriline identiteet – õpilane väärtustab oma kultuuri erinevate ajalooallikatega töötamisel.</p>

<p>4. Iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust</p> <p>5. Kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus</p> <p>2. teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid</p> <p>3. kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas</p> <p>4. nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust</p>	<p>Elu muinasajal</p> <p>Kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, korilus, kütmine, kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinnus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus – õpilane kasutab õpitut tekstiloomes, hangib infot audiovisuaalsest materjalist.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kunstiõpetus - õpilane illustreerib oma teadmiste põhjal eestlaste eluolu muinasajal; kunstniku pildi analüüs.</p> <p>loodusõpetus - kontuurkaardi täitmine, kaardile legendi koostamine. Ajaloo atlase kasutamine.</p>	<p>kultuuriline identiteet – õpilane teab, et eestlaste käitumislaid on ajaloos muutunud.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - filmi ja õppevideote vaatamine ning nende võrdlemine; õppekäik teemaga seotud kohta kui füüsiline teabekeskond.</p>
<p>ÕPILANE</p>		<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p>	

<ol style="list-style-type: none"> 1. kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust 2. teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi 3. teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised 4. selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas 	<p>Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu</p> <p>muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu</p>	<p>digipädevus – õpilane mõistab, et digivahenditega saab leida ja säilitada infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - raamatukogude roll kirjanduse talletajana ning jagajana, ajaloolane kirjandus on osa kultuurist oma maa kultuuri ja ajaloo tundma õppimisel.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - Eesti haldusjaotuse muutumine aja jooksul. eesti keel ja kirjandus - katkendi lugemine Läti Henriku “Liivimaa kroonikast”.</p>	<p>kultuuriline identiteet</p> <p>- rahvuslik enesemääratlus pöördelise ajaloosündmuse kaudu.</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas 2. teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos 3. toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti 	<p>Eluolu keskajal</p> <p>Ristiusk, kirik, (katoliku kirik, paavst), klooster</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>digipädevus - internetist vajaliku info otsimine. kultuuri- ja väärtuspädevus - religioon kui osa ümbritsevast keskkonnast, selle olemasolu märkamine, olla tolerantne.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - katkendite lugemine raamatust, digitaalsetest allikatest. loodusõpetus - ilmakaarte määramine kiriku asendi järgi.</p>	<p>kultuuriline identiteet - inimene kui kultuuriruumi osa ja tekitaja.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - uudismaterjali leidmine internetist; õppekäik keskajaga seotud paika kui füüsiline teabekeskond.</p>

<p>ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust</p>			
<p>ÕPILANE 1. kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu 2. kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid 3. kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat</p>	<p>Elu keskajal linnas ja maal raad, tsunft, raekoda, Hansa Liit, gild, linnaõigus, linnused</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: digipädevus - internetist vajaliku info otsimine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - grupis töötamine. AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - Eesti keskaegsete linnade ja hansalinnade märkimine kaardile. eesti keel ja kirjandus - lühijutu koostamine. käsitöö ja kodundus - keskajale omase toidu valmistamine. muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p>	<p>elukestev õpe ja karjääri kujundamine - keskaegsed ametid.</p>
<p>ÕPILANE 1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos, toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus 2. mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust</p>	<p>Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil Liivi sõda, Ivan IV (Balthasar Russow, Liivimaa kroonika) Põhjasõda, Karl XII, Peeter I</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate, ajaloolise kaardi, graafikute abil. Nt graafikute põhjal Eesti rahvaarvu languse ja tõusu põhjuste ja tagajärgede sõnastamine. . AINEALANE LÕIMING: kirjandus - legendid ja lood Karl XII-st ja Peeter I-st. kunstiõpetus - analüüsitakse pilte valitsejatest Ivan IV Karl XII, Peeter I. Kadrioru loss. geograafia - kontuurkaardi täitmine, sõjakäigu kohta lausete sõnastamine kaardi põhjal.</p>	<p>kultuuriline identiteet - Rootsi kuninga Karl XII ja Vene keiser Peeter I seos Eestiga.</p>

<p>3. kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost</p> <p>4. nimetab ajalooliseid isikuid ja miks nad on ajaloos olulised</p>		<p>matemaatika - statistiliste andmete analüüs Eesti rahvaarvu muutuste kohta</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <p>2. kirjeldab inimeste eluolu minevikus</p> <p>3. teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust</p> <p>4. leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid</p>	<p>Eluolu uusajal</p> <p>Rehielamu ja mõis, toidulaud, rõivad ja rahvatraditsioonid, pärisorjus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - võrdlevate ülesannete kaudu analüüsioskuse arendamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendus- oskuse arendamine.</p> <p>kunstiõpetus - rehielamu ja/või mõisakompleksi joonistamine.</p>	<p>kultuuriline identiteet - omakultuuri väärtustamine.</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <p>2. kirjeldab hariduse andmist minevikus;</p>	<p>Kool vanal ajal</p> <p>Tartu Ülikool, talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>suhtluspädevus - selge ja asjakohane eneseväljendus.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - suulise eneseväljendus- oskuse arendamine.</p>	<p>elukestev õpe ja karjääri planeerimine - hariduse olulisus vanasti ja tänapäeval.</p>

<p>3. leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid</p>			
<p>ÕPILANE 1. nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid 2. kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost 3. teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust 4. teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik</p>	<p>Rahvuslik ärkamisaeg Rahvuslik ärkamisaeg, Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt, laulu- ja mänguseltsid, I üldlaulupidu</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - Eesti iseseisvus ja olulisus eestlastele; ajaloolised isikud, esimene Eesti president. AINEALANE LÕIMING: eesti keel - kirjaliku eneseväljendus- oskuse arendamine, jutu koostamine. muusika - Eesti Vabariigi riigihümn, kuulamine ja kaasa laulmine.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö infoallikatega.</p>
<p>ÕPILANE 1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost 2. teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi</p>	<p>Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Poska, Tartu rahu</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - leiab ja sõnastab infot ajaloolise kaardi abil kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab vabadussõjas kättevõidetud vabadust; mõistab, et sellel oli oma hind ning seda tuleb hoida. AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - leiab ajalookaardilt infot.</p>	<p>kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - vabatahtlikud vabadussõjas (nt koolipoisid, Soome vabatahtlikud). tehnoloogia ja innovatsioon - mõistab tehnoloogilise arengu positiivseid ja negatiivseid</p>

<p>3. teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos</p> <p>4. teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust.</p> <p>5. Selgitab Tartu rahu tähtsust</p>			<p>mõjusid (sõjatehnika areng, soomusrongid, kuulipildujad jne).</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos</p> <p>2. kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid</p>	<p>Eesti aeg kahe maailmasõja vahel:</p> <p>Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: väärtuspädevus: õpilane väärtustab ja tajub seost oma rahva kultuuripärandiga, väärtustab loomingut ja kujundab ilumeelt.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendusoskuse arendamine. ühiskonnaõpetus: inimene kui ühiskonna liige ning osaleja ühiskonnaelus.</p>	<p>kultuuriline identiteet - Eesti kultuur ja kultuuritegelased kahe maailmasõja vahel.</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost</p>	<p>Eesti ja Teine maailmasõda</p> <p>Stalin, Hitler, MRP, Nõukogude okupatsioon, küüditamine, Saksa okupatsioon, holokaust, suur põgenemine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - ühiskondlike ja üldnimilike väärtuste hindamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine kunstiõpetus - piltide analüüs.</p>	<p>väärtused ja kõlblus - ühiskonnas üldtunnustatud väärtuste hindamine.</p>

<p>2. toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis</p> <p>3. teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole</p> <p>4. toob näiteid oma perekonnaloost</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised:</p> <p>2. iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu</p> <p>3. toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal</p> <p>4. teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid</p>	<p>Nõukogude aeg</p> <p>metsavendlus, kolhoos, eluolu ENSV-s</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - lahendada iseseisvalt etteantud ülesanne.</p> <p>suhtluspädevus - vestluse/intervjuu läbiviimine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - küsimuste moodustamine ja vestluse läbiviimine.</p> <p>matemaatika - esemete paigutamine ajaliselt õiges järgnevuses.</p> <p>loodusõpetus - metsavennapunkrid - seos looduskeskkonnaga.</p> <p>käsitöö ja kodundus - valmistatakse nõukogudeaegseid toite ja uuritakse nõukogude aja moodi.</p>	<p>tehnoloogia ja innovatsioon</p> <p>- nõukogudeaegsed esemed ja nende vasted tänapäeval.</p> <p>kultuuriline identiteet - nõukogude aeg kui eesti kultuuri osa.</p>

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus 2. teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust 3. teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks 4. oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust 5. teab mõnda perekonnalugu 	<p>Iseseisvuse taastamine</p> <p>laulev revolutsioon, Balti kett, Lennart, Meri, fosforiidisõda</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>õpipädevus - iseseisvalt ülesande lahendamine, nt kui vaja uurida mälestusi.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - mälestuste jutustamine klassikaaslastele.</p> <p>muusika - laulva revolutsiooni lugude kuulamine ja nende sisu üle arutlemine.</p>	<p>väärtused ja kõlblus</p> <p>- perekonna esemete ja piltide ajalooline väärtus.</p> <p>kultuuriline identiteet</p> <p>- iseseisvuse taastamine kui rahva kultuurimälu osa.</p>
---	--	--	--

6. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut 2. kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt 	<p>Muinasaeg</p> <p>esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>matemaatikapädevus - kasutab matemaatikale omaseid sümboleid ja meetodeid.</p> <p>Õpipädevus - ajajoon kui oluline ajalooalane mõiste, selle kasutamine.</p> <p>Digipädevus - koostab digivahendite abil ajajoone</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>matemaatika - aja mõõtmine: arvtelje koostamine, sajandite määramine, arvutamine - kui palju aega on ühest sündmusest möödunud?</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - analüüsioskuse arendamine.</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu 2. kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis 3. nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest 4. kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid 	<p>inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, küttimine ja korilus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus - õpilane kasutab õpitud tekstiloomes.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendusoskuse arendamine.</p> <p>usundiõpetus - maailma religioonide tekkimine</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - analüüsioskuse arendamine.</p>

<p>5. seletab ja kasutab mõisteid kontekstis</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi 2. teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust 3. kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis 4. teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi 5. teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu 	<p>Muinasaeg Eestis</p> <p>Pulli, Kunda Lammasmägi, alepõld, kindlustatud asula, kalmed</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - oma teadmiste ja oskuste analüüsimine.</p> <p>suhtluspädevus - selge ja asjakohase eneseväljendus oskuse arendamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kunstiõpetus - õpilane illustreerib oma teadmiste põhjal eestlaste eluolu muinasajal.</p>	<p>kultuuriline identiteet – õpilane teab, et eestlaste käitumislaid on ajaloos muutunud.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - õppekäik teemaga seotud kohta kui füüsiline teabekeskond.</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus 	<p>Vanad Idamaad</p> <p>tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur, Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia - Euftrat ja Tigris, Hiina -</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - definitsioonikaardi koostamine, oma definitsiooni sõnastamine koos näidetega töötamine kaardiga - kontuurkaardile tsivilisatsioonide ja jõgede märkimine</p>	<p>keskkond ja jätkusuutlik areng – tsivilisatsiooni tekkimine: arutletakse, mis tingimused olid soodsad, et esimesed tsivilisatsioonid tekkisid just jõgede</p>

<p>2. nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust</p> <p>3. selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid</p> <p>4. oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat</p>	<p>Huanghe ja Jangtse, India - Indus ja Ganges</p>	<p>AINEALANE LÕIMING: ühiskonnaõpetus - riigi tunnused (skeem riigi tunnuste kohta) loodusõpetus - Euroopa ja Aasia kaart, jõed.</p>	<p>äärde. Keskkonnast sõltusid inimeste tegevusalad.</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <p>2. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos</p> <p>3. teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus</p> <p>4. teab, kes oli Hammurapi</p> <p>5. mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust</p>	<p>Mesopotaamia</p> <p>Sumerid, linnriik, Babüloonia, Hammurapi, seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, Ištar, Marduk, potikeder ja ratas, Gilgameš</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine: kaardilt riikide leidmine, muutuste nägemine ja sõnastamine, allikatöö: Hammurapi seadustekogu lugemine ja arutelu. matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogia pädevus - ratta ja vankri leiutamine, astroloogia ja astronoomia tundmine, suured ehitised (tsikuraat, Babüloni rippuvad aiad, Ištari väravad)</p> <p>AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - kaarditöö, looduslikud olud Lähis-Idas, maavarad, planeetide nimed ühiskonnaõpetus - mesopotaamlaste usund, linnriik kui ühiskonna valitsemise vorm eesti keel - küsimuste koostamine teksti põhjal ja neile vastamine, funktsionaalse lugemisoskuse arendamine (allikatöö)</p>	<p>keskkond ja jätkusuutlik areng – mesopotaamlaste oskus kasutada ära jõgesid kõrgkultuuri kujunemisel, leiutised, kiilkirja kasutuselevõtt</p>

<p>inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust 2. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos 3. kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis 4. teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon 5. kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel 6. tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias 	<p>Egiptus</p> <p>Vaarao, preestrid, templid, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüurus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiidid, kalender, aritmeetika ja geomeetria</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine.</p> <p>suhtluspädevus - asjakohase kirjaliku eneseväljenduse arendamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine.</p> <p>inglise keel - videodest teabe saamine ja selle mõistmine.</p> <p>kunstiõpetus - Egiptuse teemalise pildi joonistamine.</p> <p>usundiõpetus - Õiglusejumalanna Maat</p>	<p>kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikkus inimeseks, Vana-Egiptuse kultuuripärand kaasajal.</p> <p>väärtused ja kõlblus - orjapidamine antiikajal ja inimelu väärtus tänapäeval.</p>

<p>7. toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide</p>			
<p>ÕPILANE 1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos 2. teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku 3. teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon 4. teab, mis on Vana Testament</p>	<p>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik Tähestik, meresõitjad, Kartaago Ainujumala usk, Jahve, Mooses, Vana Testament, kümme käsku</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri ja väärtuspädevus - suhtume lugupidavalt teistesse kultuuridesse, juutide usk, kultuur ja riiklus, foiniiklased leiutasid tähestiku õpipädevus (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine: kaardilt riikide leidmine, muutuste nägemine ja sõnastamine, allikatöö: Vana Testament, kümme käsku, lugemine ja arutelu. AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - kaarditöö, looduslikud olud Lähis-Idas, maavarad, purpurpunase värvi saamine ühiskonnaõpetus - judaism, Iisrael. Kaubandus jõukuse alusena (Foiniikia jõukad kaubalinnad)</p>	<p>väärtused ja kõlblus - õpilane tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid (kümme käsku ja nende tähendus) kultuuriline identiteet - kujundatakse õpilase arusaamist kultuuride mitmekesisusest, kultuuril ja religioonil on inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana oluline roll</p>
<p>ÕPILANE 1. nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust 2. teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas.</p>	<p>Vana-India ja Vana-Hiina India ja Indus, Ganges, kastisüsteem, usulised tõekspidamised, budism, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male, Hiina ja Huang He, Jangtse, keisririigi algus, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber, Konfutsius</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - peab lugu Vana India ja Hiina kultuurist ja religioosetest tõekspidamistest, panusest maailma kultuurilukku. õpi- ja suhtluspädevus – töötab rühmas, võtab vastutuse oma ülesande tegemisel, otsib infot, sõnastab olulise, jagab kohustusi, suhtleb rühmaliikmetega viisakalt. enesemääratluspädevus – õpilane reflekteerib õpitut, mis õnnestus hästi, mida peab veel harjutama</p>	<p>kultuuriline identiteet – õpilane väärtustab kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis tehnoloogia ja inovatsioon - väärtustab Hiinas ja Indias kasutusele võetud leiutisi ja innovatsiooni</p>

<p>3. teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde</p> <p>4. teab, mis on kastisüsteem</p> <p>5. toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest</p> <p>6. mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis</p>		<p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendusoskuse arendamine. kunstiõpetus - postri või esitluse kujundamine</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <p>2. toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos</p> <p>3. oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta</p> <p>4. teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist</p>	<p>Kreeta-Mükeene kultuur</p> <p>Balkani poolsaar, Hellas ja hellenid, barbarid, Kreeka, Kreeta, Ateena, Sparta, Knossos, Mükeene</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine. suhtluspädevus - asjakohase kirjaliku eneseväljenduse arendamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine, sidusate lausete moodustamine..</p>	<p>kultuuriline identiteet – õpilase kujunemine kultuuriteadlikuks inimeseks, kes teab, et antiikkultuuri juured peituvad Kreete-Mükeene kultuuris.</p>

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi 2. kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat 3. toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised 4. kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal 5. seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori 	<p>Kreeka linnriigid</p> <p>polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Perikles, Kreeka-Pärsia sõjad (Maratoni lahing)</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - koostööoskuse arendamine, eriarvamustega arvestamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - funktsionaalse lugemis- ja kirjaoskuse arendamine.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - analüüsioskuse arendamine.</p>
<p>ÕPILANE</p>	<p>Vana-Kreeka kultuur ja teadus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - seoste leidmine kultuuripärandi ja nüüdiskultuuri vahel.</p>	<p>kultuuriline identiteet - õpilase kujunemine kultuuriteadlikuks inimeseks.</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos 2. teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist 3. iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust 4. toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest 5. oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid 6. jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist 7. püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole 	<p>Homeros, eeposed “Ilias” ja “Odüsseia” Herakles, komöödia ja tragöödia, Zeus, Olümpia, olümpiamängud, 776 eKr, templid, arhitektuur, skulptuur, vaasimaalid, Herodotos, nt Pythagoras, Hippokrates, Sokrates, Platon, Aristoteles</p>	<p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus- funktsionaalse lugemisoskuse arendamine ja küsimuste formuleerimine, nimede/terminite ortograafia. Eepos. kehaline kasvatus - olümpiamängud antiikajal ja tänapäeval. kunstiõpetus - oma igapäevaelust valitud seiga vaasimaalina kujutamine.</p>	<p>Õpilane teab Vana-Kreeka kultuuril on suur mõju tänapäevale.</p>
<p>ÕPILANE</p>	<p>Hellenism</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p>	

<ol style="list-style-type: none"> 1. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos 2. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos 3. teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi 4. teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi 5. selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest 	<p>Aleksander Suur, hellenism, Aleksandria, seitse maailmameet, nt Eukleides, Archimedes, Ptolemaios</p>	<p>õpipädevus - (ajaloo)kaardiga töötamise oskuse arendamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: kunstiõpetus - vabal valikul hellenismiaja kultuurisaavutuse/ vanaaja seitsme maailmaime kujutamine.</p>	<p>kultuuriline identiteet - hellenismiaja kultuurisaavutuste kaudu kultuuripärandi väärtustamine.</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos 2. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos 	<p>Vana-Rooma</p> <p>Rooma riigi tekkimine Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik, Romulus, 753 eKr, Kapitolium, foorum, ladina keel, etruskid</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri ja väärtuspädevus - lugupidamine teise kultuuri suhtes: legend Romulusest ja Remusest, pronksist emahunt Rooma linna sümbolina, ladina keel, millest kujunes sajanditeks Euroopas kirjakeel õpipädevus: kujundatakse oskust töötada kaardi, ajajoone ja tekstiga</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>kultuuriline identiteet - Rooma kultuuri mõju teiste rahvaste ajaloole keskkond ja jätkusuutlik areng - Rooma linna teke Tiberi jõe kaldale, soo kuivendamine - foorum</p>

<p>3. kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <p>4. paigutab ajatelejele ajaloosündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid</p> <p>5. näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik</p> <p>6. teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos</p> <p>7. paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta</p> <p>8. selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoolium, foorum, ladina keel</p>		<p>loodusõpetus - Apenniini ps, Itaalia geograafiline asend ja loodusolud</p> <p>matemaatika - Rooma linna vanuse arvutamine, kuningate ajajärgu pikkus.</p>	
<p>ÕPILANE</p>	<p>Rooma vabariik</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - küsimuste koostamine teksti kohta, kaaslaste intervjuerimine ja info edasirääkimine</p>	<p>kultuuriline identiteet - Rooma kultuuri mõju teiste rahvaste ajaloole</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost 2. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust 3. selgitab Rooma vabariigi riigikorda 4. kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist 5. teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks 6. seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk 7. teab, kes oli Caesar ja ja põhjendab tema olulisust 	<p>vabariik, senat, konsul, rahvakoosolek, Puunia sõjad, Hannibal, Kartaago, Caesar, leegion, kodusõda</p>	<p>AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - kaart. Hannibali teekond üle Alpide</p>	
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas 2. toob näiteid, kuidas ühiskonna ja 	<p>Eluolu Vanas-Roomas</p> <p>patriitsid, plebeid, rahvatribuun, perekond, ori, gladiaator</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - vastastikuse õpetamise meetod tagab, et kõik õpilased on kogu tunni vältel aktiivsed ja kujundavad tunni vältel mitmesuguseid olulisi oskusi (teksti lugemine, olulise väljatoomine, teistele oma teema õpetamine ning refleksioonifaasis õpitu meenutamine). kultuuri- ja väärtuspädevus - orjandusliku Rooma ühiskonna väärtused.</p>	<p>väärtused ja kõlblus - õpilane mõistab, et orjanduslikus Roomas olid teistsugused väärtuspõhimõtted ning me ei saa neid hinnata.</p>

<p>elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <p>3. kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <p>4. kirjeldab eluolu Rooma riigis</p> <p>5. teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis</p>		<p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - funktsionaalne lugemine, lühidalt olulise kirja panemine, selgesõnaliselt oma mõtete edasi andmine, st oma teema õpetamine.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist</p> <p>2. toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised</p> <p>3. toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus</p>	<p>Kultuur ja religioon Vanas-Roomas</p> <p>templid, amfiteater, akvedukt, triumf, Colosseum, kristlus, Uus Testament, piibel</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - seoste leidmine kultuuripärandi ja nüüdiskultuuri vahel.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus- funktsionaalse lugemisoskuse arendamine ja küsimuste formuleerimine, nimede/terminite ortograafia. kunstiõpetus - plakati illustreerimine, arhitektuuriliste saavutuste kujutamine pildina.</p>	<p>kultuuriline identiteet - õpilase kujunemine kultuuriteadlikuks inimeseks. Õpilane teab Vana-Rooma kultuuril on suur mõju tänapäevale. keskkond ja jätkusuutlik areng - akveduktid, teede ehitus, termid, kanalisatsioon</p>

<p>4. teab roomlaste usule iseloomulikke jooni</p> <p>5. mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos</p> <p>6. teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos</p> <p>7. kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos</p> <p>2. teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajaloo perioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele</p> <p>3. paigutab ajateljele ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid</p>	<p>Rooma keisririik</p> <p>provints, Lääne-Rooma, Ida-Rooma, Augustus, Konstantinoopol, 476, hunnid, suur rahvasterändamine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - ajalookaardi abil teadmiste hankimine ja sõnastamine, ajajoone kasutamine orienteerumaks ajaloolises ajas, sündmuste jagamine Rooma ajaloo eri perioodidesse.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - funktsionaalse lugemise kujundamine, küsimuste koostamine, selge eneseväljenduse arendamine.</p> <p>matemaatika - ajajoonele daatumite kandmine, Augustuse valitsemisaja arvutamine.</p>	<p>väärtused ja kõlblus - õpilane mõistab, et orjanduslikus Roomas olid teistsugused väärtuspõhimõtted ning me ei saa neid hinnata tänapäeval harjunud vaatenurgast.</p>

<p>4. nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos</p> <p>5. selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda</p> <p>6. tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal</p> <p>7. teab, miks lõhenes Rooma keisririik</p> <p>8. teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust</p> <p>9. teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik</p>			
---	--	--	--

III kooliastme õpitulemused.

Põhikooli lõpetaja:

- on omandanud maailma ajaloo põhietappide kronoloogilise raamistiku, suudab asetada sinna uut informatsiooni, teab tähtsamaid ajaloosündmusi;
- mõistab eri ajastute ajaloo kultuuripanust, iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid, kultuurinähtusi;
- teab Eesti ühiskonna arengujärke, oskab neid suhestada kodukoha, naabermaade ja Euroopa ning maailma ajalooga, teab tähtsamaid ajaloosündmusi;
- oskab leida ajaloosündmuste ja -nähtuste sarnasusi ja erinevusi, põhjusi ja tagajärgi;

- saab aru, et ajaloosündmusi võib alati mitmeti tõlgendada;
- töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid;
- põhjendab oma seisukohti nii suuliselt kui ka kirjalikult, oskab anda hinnangut, osaleb diskussioonis;
- töötab kaardiga, suudab ise koostada lihtsamaid skeeme ja andmekaarte;
- oskab koostada ajalooalast referaati ja lühiuurimust;
- oskab end asetada minevikus elanud inimese olukorda.

7. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>ÕPILANE</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid • nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis • nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist 	<p>Keskaeg ja varauusaeg Maailm keskajal 476–1492</p> <p>Keskaja mõiste, üldiseloomustus ja perioodiseerimine : vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine: kaardilt riikide leidmine, muutuste nägemine ja sõnastamine. kultuuriline identiteet väärtustab keskaegseid ajaloomuistiseid oma kodukohas</p> <p>AINEALANE LÕIMING: matemaatika - sündmuste paigutamine araabia numbritega ajajoonele. Kunst: kuidas kujutati inimesi, eluolu keskajal</p>	<p>keskkond ja jätkusuutlik areng – külmaperiood, kuidas keskkond muutus, suure rahvasterändamise tulemused Lääne-Euroopa jaoks.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas, selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus) • võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel 			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis; 2. iseloomustab läänikorda 3. kasutab kontekstis mõistet senjäär ja vasall ja truudus, feodaal 4. kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid. 	<p>Seisused, läänikord ja eluolu</p> <p>läänikord ehk feodaalkord, lään ehk feood, läänimees ehk feodaal, senjäär, vasall, läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia, turniir, linnus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - õpilane kasutab erinevaid õpistrateegiaid - skeemi koostamine nt linnus, feodaalse hierarhia või rüütli elu kohta,</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - tekstist olulise leidmine ja selle arusaadavalt kaaslasele selgitamine kunst - illustreeritud mõttekaart rüütli, aadlidaami või linnuste kohta.</p>	<p>kultuuriline identiteet - mõistab ja iseloomustab Jumala keskset rolli keskaja inimese maailmapildis</p>

<p>5. iseloomustab läänimeeste elulaadi;</p> <p>6. kirjeldab keskaegset linnust,</p> <p>7. iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumiseideaali; võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki.</p> <p>8. analüüsib linnuselü vööruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooerioode;</p>	<p>Ristiusk, kirik ja kultuur</p> <p>Ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpikädevus - õpilane kasutab erinevaid õpistrateegiaid</p> <p>digikädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p>	<p>Kultuuriline identiteet- käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks,</p>

<p>2. iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus;</p> <p>3. kirjeldab kiriku struktuuri,</p> <p>4. teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <p>5. Selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta.</p> <p>6. teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi, hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis.</p> <p>7. nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;</p>	<p>usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester, klooster, munk, kerjasmunk, nunn, abt, abtiss, tsölibaat, askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia, liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, laulatus, ordinatsioon, patt, paradiis, põrgu, puhastustuli, piht romaani stiil, gooti stiil, altar, ümarkaar, teravkaar, manuskript, miniatuur</p>	<p>AINEALANE LÕIMING: Kunst- tutvumine miniatuurmaalide ja keskaja kujutava kunstiga. Teksti illustreerimine. Ühiskonnaõpetus, usundiõpetus - kristlik moraal. Kristluses on väga tähtsal kohal empaatia, kaastunne ja aitamine. Oluline on ennast asetada teise inimese olukorda, et teda paremini mõista.</p>	<p>kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.</p>
--	--	--	--

<p>8. tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümargaar/teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk,detailid);</p> <p>9. iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutavat kunsti (temaatika, kujutamisviis, kunstniku staatus, eesmärgid).</p> <p>10.märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <p>11.selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu;</p> <p>12.toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist:</p> <p>13.Toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast;</p>			
<p>ÕPILANE</p>	<p>Euroopa riigid varakeskajal</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p>	<p>kultuuriline identiteet - tänapäeva</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. toob näiteid rahvastikurändetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi 2. selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale; 3. nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike; 4. iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid; 5. nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli 6. analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; 7. kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa); 	<p>Suur rahvasterändamine, germaanlased, Chlodovech, Frangi riik, Merovingid, Karolingid, Karl Suur, Verduni leping</p>	<p>õpipädevus - õpilane kasutab erinevaid õpistrateegiaid - kaardi abil info leidmine ja sõnastamine, mõttekaardi koostamine Karl Suure kohta</p> <p>ettevõtlikkuspädevus - arutletakse selle, missugused omadused peavad olema inimesel, kes on kindlustanud endale koha ajaloos.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>geograafia - keskaegse ja tänapäevase Euroopa riikide kaardi võrdlemine</p> <p>muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p>	<p>Euroopa juured peituvad keskajas</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - õpilane teadvustab, et ajaloolised pildid on ajalooallikad, mille abil saame hankida infot, seda analüüsida ja hinnata ning võrrelda kirjalikes allikates oleva infoga</p>
--	---	---	--

<p>8. teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile</p> <p>9. selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks</p> <p>10. selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest</p> <p>2. kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis</p> <p>3. võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas</p> <p>4. teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p>	<p>Linnad ja linnaelu</p> <p>linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>ettevõtlikuspädevus - missugused omadused pidid olema kaupmehel, kuidas saadi meistriks, milliseid ameteid tuli kauem õppida, miks?</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - grupis töötamine, kodanikuõigused ja -kohustused keskaegses linnas</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>loodusõpetus - Eesti keskaegsete linnade ja hansalinnade märkimine kaardile.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - lühijutu koostamine.</p> <p>käsitöö ja kodundus - keskajale omase toidu valmistamine.</p> <p>muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p>	<p>elukestev õpe ja karjääri kujundamine - keskaegsed ametid, ametialane väljaõpe (meistriks saamine).</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - õpilane teadvustab, et ajaloolised pildid on ajalooallikad, mille abil saame hankida infot, seda analüüsida ja hinnata ning võrrelda kirjalikes allikates oleva infoga</p>

<p>5. toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist</p> <p>6. toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast</p> <p>7. märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>8. selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;</p> <p>2. võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal.</p> <p>3. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses</p>	<p>Euroopa riigid kõrgkeskajal</p> <p>William Vallutaja, Henry II, Karolingid ja Kapetingid, Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - hangib infot ja tõlgendab allikakriitiliselt visuaalset ajalooallikat. Koostab õpitu põhjal mõttekaardi või definitsioonikaardi (süsteematiseerib ja kinnistab õpitud).</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kunst - kuidas kujutati inimesi, lahingustseene keskajal, kunstitöö ajalooallikana.</p> <p>muusika: ajaloosündmuse esitamine lauluna</p> <p>inglise keel: Inglismaa ajalugu puudutava informatsiooni hankimine ja tõlkimine ja esitamine võõrkeeles</p>	<p>kultuuriline identiteet</p> <p>- Inglismaa ja Prantsusmaa kultuuride muutumine ajalooväljel, väärtustab kultuurilist mitmekesisust</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - õpilane teadvustab, et ajaloolised pildid on ajalooallikad, mille abil saame hankida infot, seda analüüsida ja hinnata ning võrrelda kirjalikes allikates oleva infoga</p>

<p>teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>4. Toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <p>2. Selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega;</p> <p>3. teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi</p> <p>4. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <p>5. toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud</p>	<p>Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik</p> <p>Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe, beduiinid</p> <p>Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam</p> <p>Viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla</p> <p>Bojaar, veetše, družiina</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - õpioskuste arendamine: info otsimise, süstematiseerimise, organiseerimise ja esitamise oskus. Võrdlemise oskus. Väljendus ja esinemisoskus. Seoste loomise oskus. Järelduste sõnastamise oskus.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Usundiõpetus - uurida rühmades erinevate religioonide rituaale, mis on seotud inimese elukaarega.</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine</p> <p>keskendub õpilase võimete, huvide, vajaduste ja hoiakute teadvustamisele, kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on oluline alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisel. Õpilasi juhitakse mõtlema oma võimalikele tulevastele tegevusvaldkondadele ning arutlema, millised eeldused ja võimalused on neil olemas, et oma soove ellu viia</p>

<p>eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi, *teeb lihtsamaid järeltusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2. toob allikate põhjal esile ristisõdade põhjuse-tagajärje seoseid; 3. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 4. selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu 5. analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autoripositsioonist; 	<p>Ristisõjad</p> <p>Urbanus II, Saladin, püha maa, ristisõjad, Läti Henriku Liivimaa kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - ajalookaardi ja allikate abil teadmiste hankimine ja sõnastamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>geograafia - Euroopa kaardi kasutamine, Eesti haldusjaotuse muutumine aja jooksul.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - katkendi lugemine Läti Henriku "Liivimaa kroonikast".</p> <p>usundiõpetus - Religioosete inimeste ja gruppide jaoks on religioon oluline osa nende identiteedist.</p>	<p>kultuuriline identiteet</p> <p>- eestlaste muinasusk ja ristiusu vastuvõtmine, elame kristlikus kultuuriruumis, austame loodust.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine.</p>

<p>6. kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis);</p> <p>7. nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi</p> <p>8. selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised</p> <p>9. selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p>	<p>Haridus, ülikoolid ja teadus</p> <p>kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, teaduskond 7 vaba kunsti Rektor, dekaan, dispuut, skolastika, alkeemia, astroloogia</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus - õpioskuste arendamine: info otsimise, süstematiseerimise, organiseerimise ja esitamise oskus. Võrdlemise oskus. Väljendus ja esinemisoskus. Seoste loomise oskus. Järelduste sõnastamise oskus.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Ühiskonnaõpetus – ühiskonnas toimuvad protsessid ja nende mõju</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid</p>

<p>2. selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada</p> <p>3. Nimetab keskaja seitse vaba kunsti</p> <p>4. Toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest</p> <p>5. nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd</p>		<p>Kunst - 7 vaba kunstiga tutvumine</p>	<p>haridus- ja töölaseid valikuid.</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</p> <p>2. märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse</p> <p>3. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab</p>	<p>Eesti keskajal</p> <p>keskaja periodiseering Eesti ajaloos, Vana-Liivimaa, Liivi sõda</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - ajalookaardi ja allikate abil teadmiste hankimine ja sõnastamine digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: geograafia - Eesti haldusjaotuse muutumine aja jooksul.</p>	<p>kultuuriline identiteet</p> <p>- õpilane toob esile iseloomulikke jooni elust keskajal Eestimaal</p>

<p>oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <p>4. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <p>5. selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;</p> <p>2. Selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks;</p> <p>3. toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas.</p> <p>4. toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab</p>	<p>Maailm varauusajal 1492–1600</p> <p>Marco Polo reisikirjad Kompass, astrolaab, karavell, karak, indiaanlased, asteegid, inkad, konkistadoorid, kolonialism, koloniaalimpeerium</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - ajalookaardi ja allikate abil teadmiste hankimine ja sõnastamine digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Geograafia: vahemaade mõõtmine, orienteerumine asukoha määramine, geograafiline kaart, maadeavastajate teekondade kirjeldamine kasutades geograafia terminoloogiat (ilmakaarte nimetused, mandrid, saared, neemed, ookeanid, mered, väinad jms) Füüsika. Mõõtevahendid ja ühikud. Eesti keel ja kirjandus Kolumbus Krisostomus Kolumbuse-aegsete eesti poisslaste meelisnimedest ja nende päritolust</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p>

<p>kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;</p> <p>5. Märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid.</p> <p>6. Selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas;</p> <p>7. toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel;</p> <p>8. annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</p>	<p>Reformatsioon ja vastureformatsioon</p> <p>Katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - hangib infot ja tõlgendab allikakriitiliselt visuaalset ajalooallikat. Koostab õpitu põhjal mõttekaardi või definitsioonikaardi (süsteematiseerib ja kinnistab õpitud).</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus Tähtsal kohal on üksikisiku või huvirühma osalemis- ja mõjutamisvõimalused kohaliku ja ühiskonna tasandi otsuste tegemisel.</p>

<p>2. Toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust;</p> <p>3. nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi.</p> <p>4. analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</p> <p>5. uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel</p>	<p>Augsburgi usutunnistus, Luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, Jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon</p>	<p>Usundiõpetus ja ühiskonnaõpetus - Religioosete inimeste ja gruppide jaoks on religioon oluline osa nende identiteedist.</p>	<p>Teabekeskond ja meediakasutus - õpilane õpib märkama, mõistma ja analüüsima meedia rolle ühiskonnas ajaloo sündmuste näitel (märkab kommunikatsiooni tähtsust ja kommunikatsioonivahendite muutumist ajas). Senisest olulisemaks muutub teabe usaldusvääruse kriitiline hindamine, kuna õpilane kasutab leitud teavet järjest rohkem isiklike otsuste tegemiseks (nt õppimisvõimalusi valides).</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p>	<p>Renessanss ja humanism</p> <p>humanism renessanss traktaat</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada õpitud erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpitud; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid</p>

<p>2. võrdleb skolastikat ja humanismi;</p> <p>3. toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele.</p> <p>4. selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;</p> <p>5. selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.</p>		<p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende analüüsimine</p> <p>ühikonnaõpetus – humanismi ideede mõju ühiskonnale</p> <p>kunst – renessanss kunstis</p>	<p>haridus- ja töölaseid valikuid.</p>
---	--	--	--

8. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
ÕPILANE	Maailm 1600–1815	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p>	<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - õpilast suunatakse aru saama</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode 2. määratleb ajaliselt (märgib ajajoonele) varauusaja ja uusaja piirid; 3. selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust; 4. iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal 5. toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal. 	<p>Uusaja mõiste, üldiseloomustus, periodiseering. Ühiskond varauusajal. varauusaeg uusaeg periodiseerimine ajaloo pöördepunkt</p>	<p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Eesti keel - kirjaliku arvamuse ja seisukoha väljendamine erinevate sündmuste kohta Ühiskonnaõpetus - ühiskonna areng ja muutused ühiskonnas Kunst - kunsti erinevad suunad Geograafia - töö kaardiga Muusika - tutvumine uusaja muusikaga</p>	<p>inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest ning inimtegevusega kaasnevatest mõjudest;</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2. võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi 	<p>Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal</p> <p>Ususõda, kodusõda, protestandid, katoliiklased, hugenotid, luterlased, kalvinistid, anglikaanid, Vestfaali rahu</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate ja ajaloolise kaardi abil.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Eesti keel - soovitav on sõnaveebist uurida sõnade ususõda, kodusõda, veresaun tähendusi ja lasta õpilastel neid mõisteid oma sõnadega seletada.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega.</p>

<p>3. analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</p> <p>4. Hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest;</p> <p>5. teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärke;</p> <p>6. põhjendab allika valikut.</p> <p>7. teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <p>8. Teeb allika põhjal järeldusi autori positsiooni, taotluste või veendumuste kohta;</p>		<p>Võõrkeeled - tõenäoliselt tuleb allikaanalüüsi koostamiseks infot otsida võõrkeelsetelt veebisaitidelt.</p> <p>Usundiõpetus - Arutelu: miks sageli arvatakse, et religioon põhjustab sõdu ja konflikte? Religioosete inimeste ja gruppide jaoks on religioon oluline osa nende identiteedist.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode</p>	<p>Absolutism ja valgustus</p> <p>Monarh, monarhia, absolutism, absoluutne monarh, valgustatud absolutism, valgustatud monarh</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega.</p>

<p>2. iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut</p> <p>3. analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</p> <p>4. analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel</p> <p>5. kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;</p> <p>6. annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis</p> <p>7. loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest:</p> <p>8. Seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi</p>		<p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - sõnaveebi kasutamine ja kirjaliku ning suulise väljendusoskuse samuti esinemisoskuse arendamine. Ülesandes võiks õpilane püüda luua või tabada ajalooliste isikute väljendusstiili. Kirja kirjutamine arendab loovust ja empaatiat. Kirja pandud teksti ette lugemine vähendab esinemisärevust, ent pakub esinemiskogemust.</p>	
---	--	---	--

<p>kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga;</p> <p>9. nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil:Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine.</p> <p>2. teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;</p>	<p>Ameerika iseseisvumine</p> <p>Koloonia, emamaa, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - suudab end olukorda ja suhtluspartnereid arvestades kõnes ja kirjas selgelt ja asjakohaselt väljendada, mõista ja tõlgendada erinevaid tekste, tunneb ja järgib õigekirjareegleid; on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi demokraatlikust arengust</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Inglise keel - tutvumine inglisekeelsete infoallikatega</p> <p>Eesti keel - kirjaliku arvamuse ja seisukoha väljendamine erinevate sündmuste kohta</p> <p>Ühiskonnaõpetus - ühiskonna kihid ja elulaad</p> <p>Geograafia - töö kaardiga</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega.</p>

<p>3. selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi</p> <p>2. selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi.</p> <p>3. tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval</p> <p>4. selgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate</p>	<p>Prantsuse revolutsioon ja Napoleon</p> <p>Seisused, generaalsaadid, reform, revolutsioon, Asutav kogu, äärmuslus, žirondiinid, jakobiinid, terror, koodeks</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi; teadvustada oma väärtushinnanguid;</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Matemaatika - arvud ja sajandid</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - üksikisiku või huvirühma osalemis- ja mõjutamisvõimalused kohaliku ja ühiskonna tasandi otsuste tegemisel</p>

<p>mõju ühiskonnale jakobiinide näitel</p>		<p>Eesti keel ja kirjandus - kirjaliku arvamuse ja seisukoha väljendamine erinevate sündmuste kohta Kunst - Napoleoni portreed, prantsuse revolutsiooni sündmusi kajastavad maalid</p>	
<p>ÕPILANE 1. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 2. Võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil toimunud muutusi Eesti 3. märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; 4. Toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis (arukam õpilane toob esile näiteid nt kirikute või mõisahoonete käekäigust nõukogude ajal ja Eesti Vabariigis);</p>	<p>Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus Rootsi aeg Vene aeg reduktsioon restitutsioon</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. AINEALANE LÕIMING: Eesti keel ja kirjandus - kirjaliku arvamuse ja seisukoha väljendamine Ühiskonnaõpetus - ühiskonna kihid ja elulaad Kunst - kuningate portreed Geograafia - töö kaardiga</p>	<p>Kultuuriline identiteet - suunatakse õpilast: 1) omandama teadmisi Eesti kultuuri, sealhulgas eesti rahvuskultuuri ja teiste kultuuride kujunemise ja vastastikku rikastavate mõjutuste kohta; 2) mõistma ennast kultuuri kandjana, edasivijana ja kultuuride vahendajana;</p>

<p>5. toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;</p> <p>6. tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;</p> <p>2. võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris;</p> <p>3. tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob</p>	<p>Kunst, kultuur ja teadus varauusajal</p> <p>barokk rokokoo klassitsism</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine ettevõtlikkuspädevus - uute leiutiste ja avastuste tegemine, mida kaasa tõi ja kuidas muutis inimeste eluolu. digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Usundiõpetus – kirikuhoonete ülevaade Kunst – kunstistiilid</p>	<p>Tehnoloogia ja innovatsioon suunatakse õpilast: 1) omandama teadmisi tehnoloogiate toimimise ja arengusuundade kohta erinevates eluvaldkondades; 2) mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; 3) aru saama tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste uuenduste vastastikustest mõjudest ning omavahelisest seotusest; 4) mõistma ja kriitiliselt hindama tehnoloogilise</p>

<p>näiteid kunstnike ja nende teoste kohta;</p> <p>4. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>5. analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel</p>			<p>arengu positiivseid ja negatiivseid mõjusid ning kujundama kaalutletud seisukohti tehnoloogia arengu ja selle kasutamisega seotud eetilistes küsimustes; 5) kasutama info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (edaspidi IKT) eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks; 6) arendama loovust, koostööoskusi ja algatusvõimet uuenduslike ideede rakendamisel erinevates projektides</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; *analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/ (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms)</p>	<p>Maailm 1815–1918 Viini kongress ja Euroopa uusajal</p> <p>kongress lõppakt restauratsioon tagurlus tasakaal</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - mõistete seletamine ja illustreerimine Viini kongressi näidetega geograafia - Euroopa kaardi loomine</p>	<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - suunatakse õpilast: võtma vastutust jätkusuutliku arengu eest, kasutama loodussäästlikke ja jätkusuutlikku arengut toetavaid tegutsemisviise; hindama ning vajaduse korral muutma oma tarbimisvalikuid ja eluviisi.</p>

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga 2. toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas 3. selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud 4. toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg; 5. analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. 	<p>Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine</p> <p>kütused: süsi ja koks aurumasin võimsusühikud: hobujõud ja watt tööstus vabrik automatiseerimine linnastumine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab infot erinevate allikate abil.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – suutlikkus kirjeldada ümbritsevat maailma loodusteaduslike mudelite ja mõõtmisvahendite abil ning teha tõenduspõhiseid otsuseid; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ja piiranguid; kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipäraselt.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>keemia - söe ja koksi erinevused, orgaanilised kütused jms</p> <p>füüsika - võimsus ja võimsusühikud, auru jõu demonstreerimine keeva vee poti abil</p> <p>geograafia - tööstusliku pöörde levik ja seos loodusvarada ja looduslike tingimustega (vt Hiiumaa muuseumi töölehed) uurimisküsimuse sõnastamine - dilemmaküsimuste harjutuse abil saavad õpilased aru kui võrd oluline on taustainfo valdamine hea küsimuse koostamiseks ja faktidel põhineva otsustuse tegemiseks</p>	<p>keskkond ja jätkusuutlik areng - õpilast suunatakse arutlema keskkonnaprobleemide üle nii kodukoha, ühiskonna kui ka üleilmsel tasandil, kujundama isiklike keskkonnaalaseid seisukohti ning pakkuma lahendusi keskkonnaprobleemidele.</p>
--	--	---	--

<p>sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel;</p>			
<p>ÕPILANE 1. iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale, rahvuslusele tänapäeval;</p> <p>2. Iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse.</p>	<p>Poliitilised õpetused</p> <p>ideoloogia liberalism konservatism sotsialism rahvuslus natsionalism äärmuslus kommunism</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate abil. sotsiaalne ja kodanikupädevus - rühmas töötamine. väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi ja demokraatlikku riigikorda</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - mõistete selgitamine. kunst- stendi kujundus. ühiskonnaõpetus - arutelu mõne tänapäeva Eesti või kohaliku elu probleemi üle.</p>	<p>Väärtused ja kõlblus - toob selgemalt esile väärtushinnangute ja kõlbeliste normide ühiskondliku ning ajaloolis-kultuurilise mõõtme. Erinevate maailmavaadete tutvustamisega (ajaloos ning tänapäeval) toetatakse sallivuse ja lugupidava suhtumise ning maailmavaatelistes küsimustes orienteerumise oskuste kujunemist. Eri allikatest teabe kogumisega, erinevates õppeainetes käsitletu ning kogemuste põhjal juhitakse õpilasi arutlema väärtuste ja kõlbelisuse teemade üle, võrdlema erinevaid seisukohti ja põhjendama oma seisukohti, pidades silmas eelarvamusteta, taktitundelist, avatud ja lugupidavat suhtumist erinevatesse arusaamadesse.</p>

<p>ÕPILANE</p> <p>1. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <p>2. arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvusluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda.</p>	<p>Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)</p> <p>rahvuslus rahvuslik vabadusliikumine rahvusriik kodanlus liberalism vabariik põhiseadus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni.</p> <p>väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi.</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; oskab rühmas töötada.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - mõstete seletamine</p> <p>inglise keel ja geograafia - kaardi ja legendi lugemine</p> <p>ühiskonnaõpetus: võitlus õiguste eest, eesmärkide seadmine ja vahendite valimine, ühiskondlik vastasseis ja kompromissid</p>	<p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teema käsitlemisega suunatakse õpilast: 1) väärtustama ühiselu demokraatlikku korraldamist, koostööd, kodanikualgatus ja vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist ning konfliktide rahumeelset ja vägivalldatut lahendamist; 2) olema algatusvõimeline ja ettevõtlik, kujundama isiklike seisukohti ning neid väljendama; 3) tundma õppima ja kaitsma enda ja teiste õigusi ning mõistma nendega kaasnevat vastutust ja kohustusi;</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;</p> <p>2. toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas,</p>	<p>Kolonialism ja imperialismi kujunemine</p> <p>koloonia koloniseerimine kolonialism impeerium imperialism</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate ja ajaloolise kaardi abil.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Võõrkeeled - materjal koloniaalajaloost</p> <p>ühiskonnaõpetus: ühiskonna korraldus</p> <p>geograafia - ajalookaardil toimuva jälgimine</p>	<p>Kultuuriline identiteet - taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist</p>

<p>Aasias, Ameerikas, Austraalias</p> <p>3. annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.</p> <p>4. selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega;</p> <p>5. analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega;</p> <p>6. analüüsib rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel;</p> <p>7. analüüsib imperialismi kujunemise seost loodusressursside hõivamisega.</p>			<p>mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.</p> <p>Väärtused ja kõlblus</p> <p>taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.</p>

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; 2. Seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega; 3. nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi; 4. nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust. 5. toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist; 6. seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest; 	<p>Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p> <p>reformid tagurlus dekabristid õigeusk isevalitsus slavofiil venestamine baltisakslane estofiil</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate ja ajaloolise kaardi abil.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Geograafia - esitluse käigus ajalookaardil toimuva jälgimine</p> <p>Eesti keel ja kirjandus - baltisaksa estofiilide ja ärkamisaja tegelaste panus Eesti kultuurilukku, eestlaste perekonnanimede saamislugu</p>	<p>Kultuuriline identiteet</p> <p>- õpilasel aidatakse mõista, et omaenda tugev kultuuriline identiteet toetab teda teistes kultuurides orienteerumisel. Õpilasele pakutakse erinevaid võimalusi süvendada teadmisi, omandada kogemusi, kaasa lüüa kohalike kultuurisündmuste ettevalmistamises ja läbiviimises.</p>
---	--	---	---

<p>7. toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku;</p> <p>8. toob näiteid arkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos;</p> <p>9. märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;</p> <p>10. toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;</p> <p>11. toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloos.</p> <p>12. märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <p>13. toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa</p>			
--	--	--	--

<p>haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, Fabian Gottlieb Bejamin von Bellingshausen, August von Kozebue, Adam Johann von Krusenstern, Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand von Wrangel jt);</p> <p>14. teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus;</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid 2. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle 3. analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese 	<p>Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine</p> <p>Antant, Kolmikliit, Keskriigud atentaat, läänerinne, idarinne, maneööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu, veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate ja ajaloolise kaardi abil.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kirjandus - raamatud ja filmid, mis kajastavad Esimese maailmasõja sündmusi, nt Erich Maria Remarque "Läänerindel muutusteta" (miks nim sõjaaegset põlvkonda "kadunud põlvkonnaks")</p> <p>geograafia - kaardilt info hankimine, kontuurkaardi täitmine.</p>	<p>tehnoloogia ja innovatsioon - tehnoloogia areng sõja ajal (uuendused sõjapidamises)</p> <p>teabekeskond - analüüsides Esimese maailmasõja eelseid allikaid, propagandapilte, õpilane õpib nägema propaganda mõju ühiskonnas valitsevatele hoiakutele ja inimese otsustele.</p>

<p>maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule.</p> <p>4. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile</p> <p>5. nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms.</p> <p>6. toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi;</p> <p>7. kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju</p> <p>8. nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi</p>			
--	--	--	--

<p>9. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <p>10. analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis:</p> <p>11. seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid)</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <p>2. toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide</p>	<p>Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p> <p>Sisepõlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine, valmistoit, krinoliin, targeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist.</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Bioloogia - mõisted ja teemad: nakkushaigused, bakterid ja viirused,</p>	<p>Tervis ja ohutus</p> <p>- tähelepanu pööratakse tervist ja ohutust väärtustavate hoiakute kujundamisele ning tervisliku ja ohutu käitumise oskuste arendamisele. Õpilane õpib analüüsima erinevate (isiklike, sotsiaal-majanduslike, kultuuriliste ja keskkonna jt) tegurite mõju tervisele ja turvalisusele ja seadma</p>

<p>avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne</p> <p>3. toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;</p> <p>4. toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta.</p>	<p>impressionism, postimpressionism, juugend</p>	<p>veregrupp, rasestumine ja rasestumisvastased vahendid, toitumine jms Keemia - ravimid ja narkoos Füüsika - sise põlemismootor, elektrienergia, elektrimootor, hõõglamp, röntgen Geograafia - rahvastikuprotsessid 19. sajandil</p>	<p>tervise ja ohutusega seotud eesmärged ning analüüsima nende saavutamist.</p>
---	--	---	---

9. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>ÕPILANE 1. selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo</p>	<p>LÄHIAJALUGU Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p>	<p>keskkond ja jätkusuutlik areng - sõja mõju keskkonnale.</p>

<ol style="list-style-type: none"> 2. teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis 3. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda 4. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse- tagajärje seoseid 5. toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi 6. teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed; 7. teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda; 8. teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli; 	<p>Compiègne'i vaherahu, Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid</p>	<p>kultuuri- ja väärtuspädevus - Esimese maailmasõja rahulepingu tingimuste kontekstis õiguse ja õigluse vahekord.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende analüüsimine. geograafia - töö kaartidega. kunstiõpetus - töö karikatuuridega. inglise keel - karikatuuridel oleva teksti tõlkimine, videomaterjalist arusaamine.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega.</p>
---	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid. 			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis 2. teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust; 3. teab, millal toimus vabadussõda; 4. teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi; 5. kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel; 6. teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel. 	<p>Eesti Vabadussõda</p> <p>Vabadussõda, Tartu rahu, Jaan Poska, Võnnu lahing, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - eestlaste valikud sõjas, koolipoiste roll, Eesti vabadus ei ole iseenesest mõistetav, see saavutati võitluses ja seda tuleb kaitsta.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - rühmas töötamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende analüüsimine; ajalehe artiklite leidmine ja analüüsimine.</p> <p>geograafia - töö kaartidega</p> <p>kunstiõpetus - töö piltidega</p> <p>ühiskonnaõpetus - info leidmine riigiportaalist.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine</p> <p>kultuuriline identiteet - Vabadussõda kui Eesti omariikluse ja kultuuriloo oluline osa, lipupäevad.</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. ÕPILANE iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas; 	<p>Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel</p> <p>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p>

<p>2. analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval</p> <p>3. kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda</p> <p>4. tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval</p> <p>5. teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani</p> <p>6. iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;</p> <p>7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ašism, kommunism, natsionaalsotsialism;</p> <p>8. teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust;</p>	<p>Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt</p>	<p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine</p> <p>geograafia - töö kaartidega</p> <p>kunstiõpetus - töö piltidega, plakatitega</p> <p>ühiskonnaõpetus - erinevad riigivalitsemise vormid ja nende tunnused</p> <p>inglise keel - videotest teksti arusaamine.</p>	
--	---	---	--

<p>9. võrdleb autoritarismi ja totalitarismi.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju 2. nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest; 3. selgitab ja toob näiteid mõistete ideoloogia, reform ja revolutsioon kohta; 4. kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul. 	<p>Demokraatlik ja autoritaarne Eesti</p> <p>maareform, Asutav Kogu parlamentarism, põhiseadus, vaikiv ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas (nt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, Alma Ostra-Oinas, Minni Kurs-Olesk, Marie Reisik)</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine</p> <p>geograafia - töö kaartidega</p> <p>ühiskonnaõpetus - riigi korraldus ja juhtimine.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale 2. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda 	<p>Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel</p> <p>konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>ettevõtlikkuspädevus - mida toob kaasa majanduskriis ja hakkama saamine kriisi ajal.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega.</p>

<p>3. selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega</p> <p>4. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>5. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuste-tagajärje seoseid</p> <p>6. kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel;</p> <p>7. teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine</p> <p>8. teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed.</p>		<p>kunstiõpetus - ajaloosündmuste sisu kategoriseerimine ja märksõnastamine pildi kujul.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine</p> <p>ühiskonnaõpetus - riigi roll majanduse korraldamisel, tööaeg ja tööjaotus</p> <p>geograafia - loodusressursside mõju riigi majandusele (Saksamaa Ruhri tööstuspiirkonna äravõtmine)</p> <p>matemaatika - andmete analüüs ja järelduste tegemine diagrammide põhjal; tööaja ja -mahu arvutamine.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel</p>	<p>Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis</p> <p>uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>ettevõtlikkuspädevus - uute leiutiste ja avastuste tegemine, mida kaasa tõi ja kuidas muutis inimeste eluolu.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - info otsimine ja uurimine kodukohaga seotud hoonete, isikute kohta.</p>

<ol style="list-style-type: none"> 2. toob näiteid erinevate ajastute kultuurist 3. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile 4. mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga 5. märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju 6. märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda 7. kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas; 8. nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; 9. nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos. 	<p>teater, muusika jne), kultuur ja eluolu paikkonnas</p>	<p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - eesti kirjanikud ja luuletajad ja nende teosed keemia, füüsika, bioloogia - tehnilised leiutised ja avastused.</p>	<p>kultuuriline identiteet - kodukohas olevad hooned, mis osa erinevatest ajastustest; oma rolli mõistmine kultuurikandjana.</p>
--	---	---	---

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse- tagajärje seoseid 2. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda 3. analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel 4. teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; 5. teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani. 	<p>Teine maailmasõda 1939–1945 Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel</p> <p>anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa “Kolmas riik”</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine. geograafia - töö kaartidega. kunstiõpetus - karikatuuri analüüs.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse- tagajärje seoseid 2. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda 3. teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda; 	<p>Teine maailmasõda</p> <p>sõjategevus ida- ja läänerindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelvade leiutamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine. geograafia - töö kaartidega. ühiskonnaõpetus - inimõigused ühiskonnas, ÜRO.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine. väärtus ja kõlblus - inimelu hind sõjas, inimelu väärtustamine.</p>

<p>4. toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;</p> <p>5. seletab mõisteid MRP, holokaust, ÜRO;</p> <p>6. kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;</p> <p>7. analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.</p>	<p>kuriteod (holokaust, genotsiid)</p>	<p>füüsika - tuumaenergia ja tuumareelva inglise keel - filmide, videode vaatamine. usundiõpetus - üks nähtus, erinevad näod.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi</p> <p>2. analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel</p> <p>3. analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist</p> <p>4. selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;</p>	<p>Eesti Teises maailmasõjas</p> <p>baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine. ühiskonnaõpetus - inimõigused ja valikud ühiskonnas sõja kontekstis</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine. väärtus ja kõlblus - inimese võimalused ja valikud sõja ajal.</p>

<p>5. selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga;</p> <p>6. selgitab mõisteid MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon;</p> <p>7. analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloo sündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>2. selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo</p> <p>3. iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;</p> <p>4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külma sõda, kriisikolle, raudne eesriie.</p>	<p>Maailm pärast Teist maailmasõda Külm sõda</p> <p>külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolled (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda)</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - rühmas probleemiakna täitmine, ajalookaardi abil teadmiste omandamine ja kinnistamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine, uudise kirjutamine. geograafia - maailma poliitilise kaardi tundmine, kaardil orienteerumine ühiskonnaõpetus - demokraatliku ja diktatuuri võrdlemine, näidete toomine</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine, uudisloo koostamine tuginedes usaldusväärsetele allikatele. väärtus ja kõlblus - inimõiguste väärtustamine, allikatekstide põhjal arvamus avaldamine</p>

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel 2. selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo 3. arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda 4. kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel 5. teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust 6. iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid 7. kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel. 	<p>Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda</p> <p>heaoluühiskond, mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud (nt. Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Martin L. King, Elisabeth II, Rosa Parks, Rachel Carson, Madeleine Albright, Hanna Arendt, Indira Ghandi, Ruth Bader Ginsburg, John F. Kennedy, Richard Nixon, Mahatma Gandhi)</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - vastastikune õpetamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Kunstiõpetus - fotode/piltide äratundmine/analüüsimine.</p> <p>geograafia - töö kaartidega.</p> <p>ühiskonnaõpetus - naiste ja mustanahaliste õigused, võrdõiguslikkus.</p> <p>inglise keel - filmide, videode vaatamine.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>väärtus ja kõlblus - ühiskondlikud liikumised ja erinevate ühiskonnagruppide õigused.</p>
<p>ÕPILANE</p>		<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p>	

<ol style="list-style-type: none"> 1. analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist 2. iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode 3. nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi; 4. võrdleb eri perioode arutluse käigus; 5. toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne); 6. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 7. kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis. 	<p>Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV</p> <p>NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud (nt. Leida Laius, Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas)</p>	<p>õpipädevus – leiab videolõigust infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni.</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt.</p> <p>väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi, demokraatlikku riigikorda.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>ühiskonnaõpetus: totalitaarne ühiskond, sise- ja välispoliitika.</p> <p>kunstiõpetus: plakati koostamine nõukogudeaegsete märksõnade tutvustamiseks, mõistete kujutamine piktogrammidega</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus – arhiivikaadrid infoallikana, dokumentaalsaadete teabevahendina.</p> <p>väärtused ja kõlblus – väärtustab inimõigusi, demokraatia tugevused ja nõrkused</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine, uudisloo koostamine tuginedes usaldusväärsetele allikatele.</p>
--	--	--	---

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest 2. toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel 3. märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda 4. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, 5. mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga 6. toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist 7. iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel; 	<p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s</p> <p>infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - lahendada iseseisvalt etteantud ülesanne.</p> <p>suhtluspädevus - vestluse/intervjuu läbiviimine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - küsimuste moodustamine ja vestluse läbiviimine.</p> <p>matemaatika - esemete paigutamine ajaliselt õiges järgnevuses.</p> <p>loodusõpetus - metsavennapunkrid - seos looduskeskkonnaga.</p> <p>käsitöö ja kodundus - valmistatakse nõukogudeaegseid toite ja uuritakse nõukogude aja moodi.</p>	<p>tehnoloogia ja innovatsioon</p> <p>- nõukogudeaegsed esemed ja nende vasted tänapäeval.</p> <p>kultuuriline identiteet - nõukogude aeg kui eesti kultuuri osa.</p>
--	---	---	---

<p>8. teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis 2. selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja 3. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu 4. kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; 5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon; 6. nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu 	<p>Eesti iseseisvuse taastamine</p> <p>laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin).</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>õpipädevus - iseseisvalt ülesande lahendamine, nt kui vaja uurida mälestusi.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - mälestuste jutustamine klassikaaslastele.</p> <p>muusika - laulva revolutsiooni lugude kuulamine ja nende sisu üle arutlemine.</p> <p>keemia, füüsika - fosforiit, selle kaevandamine, keemilised ja füüsikalised omadused</p>	<p>väärtused ja kõlblus - perekonna esemete ja piltide ajalooline väärtus.</p> <p>Kultuuriline identiteet - iseseisvuse taastamine kui rahva kultuurimälu osa.</p>

<p>nende tegevusele ajaloolises kontekstis.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel 2. selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega 3. märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju 4. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, 5. mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga 6. toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed; 7. teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel; 	<p>Maailm 1990. aastatest alates</p> <p>NSVL lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsiooni (NATO, EL laienemine, ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>õpipädevus - iseseisvalt ülesande lahendamine.</p> <p>sotsiaalne-ja suhtluspädevus - paaris- või grupis töötamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - allikatekstide lugemine ja analüüsimine.</p> <p>geograafia - Euroopa riigid pärast NSVL lagunemist.</p> <p>ühiskonnaõpetus - rahvusvahelised organisatsioonid, globaalprobleemid.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus – ajakirjandus teabe- ja infoallikana.</p>

8. teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta; 9. analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.			
--	--	--	--

2.3. Ühiskonnaõpetus

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, Geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli Ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne. Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi. I kooliastmes on Ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse Ühiskonnaõpetust eraldi aiena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koeksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. III kooliastmes käsitletakse riiklike

institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult. Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm. Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka Ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses). Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

2.3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi; 2) teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi; 3) teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma; 4) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis: toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti; 6) eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust, 7) teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata, 8) teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi; 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega; 2) teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond; 3) tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine; 4) märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid; 6) mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas; 7) teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta;

<p>9) teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja;</p> <p>10) tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti;</p> <p>11) oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada;</p> <p>12) käitub teadliku tarbijana.</p>	<p>8) analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest;</p> <p>9) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega;</p> <p>10) analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;</p> <p>11) teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot;</p> <p>12) teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt;</p> <p>13) teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest;</p> <p>14) hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid;</p> <p>15) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt;</p> <p>16) analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.</p>
---	--

II kooliastme õpilane:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleemne koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;

- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

6. klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
ÕPILANE 1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. 2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. 3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. 4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja	Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine Kohalik omavalitsus, seadus, lapse õigused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted, demokraatia, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord).	ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni. suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt. väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi, demokraatlikku riigikorda. digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks. ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades AINEALANE LÕIMING: Klassijuhataja tund -klassivanema valimised. Kampania, valimisprotsess. Õpilasesindusse kandideerimine.	teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine, uudisloo koostamine tuginedes usaldusväärsetele allikatele. väärtused ja kõlblus – väärtustab inimõigusi, demokraatia tugevused ja nõrkused Kultuuriline identiteet - kultuurierinevuste mõistmine

<p>osalemisega koolidemokraatiat.</p> <p>5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.</p>	<p>Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p>	<p>Kunstiõpetus - kampaaniaplakatid. Inimeseõpetus - ettepanekud õpilasesindusele ja kohalikule omavalitsusele. Loovülesanne "unistuste kool" Õiguste ja kohustuste tasakaalu kujutava skeemi koostamine ja arutelu. Ettevõtete külastused. Matemaatika - statistilise materjali kasutamine Ajalugu - demokraatia kujunemine.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.</p> <p>2. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</p>	<p>Allikad ja autoriõigused</p> <p>Fakt, arvamus, allikas, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Kirjandus/ajalugu/ arvutiõpetus Õpilane kirjutab usaldusväärseid allikaid ja viitamist kasutades arvamust, kus toob enda arvamuse põhjendamiseks sisse ka fakte. Matemaatika: statistiline materjal.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.</p>	<p>Kultuur</p> <p>Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus; Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm),</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - kultuurierinevuste mõistmine</p>

<p>2. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</p>	<p>sooline võrdõiguslikkus. pere ja suguvõsa, kogukond.</p>	<p>suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada väärtuspädevus - suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohast</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus, võõrkeeled - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine. Inimeseõpetus Intervjuu teisest rahvusest inimesega, kes elab Eestis. Usundiõpetus Intervjuu mõnda konfessiooni kuuluva inimesega.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.</p> <p>2. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</p> <p>3. Käitub teadliku tarbijana.</p>	<p>Planeerimine ja tarbimine</p> <p>Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine. sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks. suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada väärtuspädevus - suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohast ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Inimeseõpetus - kohalikest ettevõtetest esindajate esinemised, väikestes rühmades firma idee</p>	<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - suunatakse õpilast: võtma vastutust jätkusuutliku arengu eest, kasutama loodussäästlikke ja jätkusuutlikku arengut toetavaid tegutsemisviise; hindama ning vajaduse korral muutma oma tarbimisvalikuid ja eluviisi. teabekeskkond ja meediakasutus - internetist info leidmine</p>

		väljamõtlemine, tegevuse mõtlemine, võimalusel elluviimine. Loodusõpetus - tarbimise mõju loodusele. Matemaatika, eesti keel - isiklik eelarve ja selle analüüs	
--	--	---	--

III kooliastme õpilane:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt.
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor.
- 7) tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 8) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 9) hindab ressurside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 10) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 11) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne

9.klass

Õpitulemused	Õppesisu/Teemavaldkond.	Lõimingu võimalused: üldpädevused, teised õppeained	Läbivad teemad
<p>ÕPILANE</p> <p>1. Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris;</p> <p>2. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.</p>	<p>Erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas.</p> <p>Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb.</p> <p>Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.</p> <p>ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada</p> <p>väärtuspädevus - suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus, võõrkeeled - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine.</p> <p>matemaatika – õpilased võivad uurida statistilisi andmeid erinevate sektorite kohta (nt SKT lõikes) ning arutleda, kuidas hinnata eri sektorite panust ühiskonda</p> <p>loodusained - õpilased saavad uurida, kuidas erinevad sektorid mõjutavad keskkonda ning otsida konkreetseid näiteid nt teadlaste ettepanekutest, kuidas toimida, et majandustegevus ei tekitaks keskkonnale</p>	<p>kultuuriline identiteet – õpilastele võib anda ülesande uurida, kuidas kultuurilised erinevused võivad mõjutada riikidevahelist diplomaatiat või ettevõtete rahvusvahelist koostööd. Otsida nt grupitööna erinevaid näiteid selle kohta.</p> <p>teabekeskkond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p>

		korvamatut kahju. Õpilastele võib tutvustada nt tasaarengu põhimõtet	
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; 2. oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt; 3. toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 4. loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 5. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, 	<p>Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.</p> <p>Sotsiaalsete rühmade määratlemine.</p> <p>ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>digipädevus - töö piltidega, mis puudutavad pagulasi nt arengukompassi meetod; plakatite/infograafika loomine rahvastiku teemal nt kodanikupäevaks</p> <p>õpipädevus - infootsimine ja süntees, graafikute lugemine nt töö Statistikaameti materjalidega</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Geograafia - Eesti ja Euroopa rahvastik.</p> <p>Ajalugu - rahvastiku langust/kasvu ja rännet põhjustanud tegurite ajaloolise tausta leidmine</p> <p>Matemaatika ja geograafia - rahvastik näitajaid kajastavate graafikute lugemine; mõistmine, koostamine</p> <p>Emakeel ja kunst - plakatid ja/või esitluse koostamine rahvastiku teemadel nt teemal hea kodanik; Eesti/ EL rahvastik vms</p> <p>Muusika - koostada esitus/plakat/tutvustus ühe muusikastiili arengust ja seosest rändega.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p> <p>väärtused ja kõlblus - sallivus ja lugupidamine erinevate inimeste suhtes</p>

<p>sekkub oma võimaluste kohaselt.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele; 2. võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel; 3. mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul; 4. märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 5. selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit; 	<p>Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.</p> <p>Ühiskondlik ebavõrdsus (ja võrdõiguslikkus vs võrdväärsus) Erinevate sotsiaalsete rühmade sidus kooseksisteerimine.</p> <p>sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.</p> <p>suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Kunst, emakeel ja /või võõrkeeled</p> <p>- Koomiksite koostamine kultuuridevahelise suhtluse teemadel</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p> <p>väärtused ja kõlblus - sallivus ja lugupidamine erinevate inimeste suhtes</p>

<p>6. toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris</p> <p>7. mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</p> <p>8. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>2. toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades</p>	<p>Inimeste õiguste ja kohustuste tundmine (perekonnaliikme rollist lähtuvalt).</p> <p>Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.</p> <p>põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, kohustused,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni.</p> <p>enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>kultuuriline identiteet - taotletakse õpilase kujunemist ühiskonna teadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana</p> <p>väärtused ja kõlblus - sallivus ja lugupidamine erinevate inimeste suhtes</p>

<p>õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>3. märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>4. toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>5. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</p>	<p>privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus</p>	<p>Kunst, emakeel - kuidas kunsti ja kirjanduse teostes see teema käsitletud</p> <p>Inimeseõpetus – põhiinimõigused,</p> <p>Geograafia – erinevate maade ühiskonna elulaad.</p> <p>Usundiõpetus – religiooni ja inimõiguste seos</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>2. toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades</p>	<p>Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.</p> <p>Mina õiguste ja kohustuste teostajana, märkajana, sekkujana.</p> <p>põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, diskrimineerimine, kohustused,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Ajalugu, emakeel - õpilased tutvuvad virtuaalnäitus: Inimõiguste kujunemislugu looga nr 2 Põhiõigused Eestis: RATT/RAFT (roll-adressaat-tekstivorm-teema) meetod - jagunetakse erinevatesse kümnenditesse,</p>	<p>tervis ja ohutus</p> <p>taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks</p> <p>ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise</p>

<p>õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>3. oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele;</p> <p>4. märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>5. toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>6. analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.</p>	<p>privileegid, vastutus, hädaolukord, eriolukord, kriisiõppus</p>	<p>valitakse isiku roll ning teksti vorm ning kirjutatakse kümnendi olusid silmaspidav tekst.</p> <p>Usundiõpetus - antisemitism ja islamofobia, õppitulemuseks õpilane tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumist.</p>	<p>keskkonna kujundamisele</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p>
---	--	---	--

<p>7. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</p> <p>8. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</p> <p>9. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.</p>			
<p>ÕPILANE</p> <p>1. oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;</p> <p>2. tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;</p> <p>3. mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;</p>	<p>Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis professionaalse ajakirjanduse eristamine muust meediast.</p> <p>avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommunikatsioon, meedia, arvamuslimed, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Matemaatikapädevus - koostada kaks diagrammi, mis kajastavad eritüübiliste saadete (meelelahutus, uudised, kultuur, sport, reality'tid, populaarteadus, saated noortele, saated vanemaealistele vms) osakaalu avalik-õigusliku meedia ja erameedia programmis.</p> <p>Õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p>

<p>4. märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>5. toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>6. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse</p>		<p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Eesti keel ja kirjandus - refleksiooni ülesanne, õppija oskab märgata propagandat ja demakoogia võtteid meediasisust, mida tarvitab.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;</p> <p>2. tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;</p> <p>3. mõistab koostöövõimaluste</p>	<p>Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis. informatsiooni kaudu mõjutamise märkamine.</p> <p>valeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, infomull/ kajakamber, tehisintellekt (AI), süvavõltsing, kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - tajuvigade märkamine: kui tegemist on oskuslike mõjutajatega, siis nemad võtavad fookusesse just tajuvead.</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi,</p>	<p>väärtused ja kõlblus - sallivus ja lugupidamine erinevate inimeste suhtes</p> <p>tervis ja ohutus taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi,</p>

<p>otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;</p> <p>4. märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>5. toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>6. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid</p>		<p>väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid</p> <p>enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Eesti keel ja kirjandus pildianalüüs. Mõjutamise eesmärgid: kahe plakati võrdlus tubakatoote reklaam: 1940datel) ja tubakatoodete vastane sotsiaalreklaam 21.saj algusest Õpilastega saab arutada, kuidas ja miks muutuvad ühiskonna hoiakud ajas. Kui 20. sajandil oli suitsetamine tavapärane tegevus ja tõepoolest ka arstid reklaamisid seda ohutu tegevusena, siis nüüd, mil aeg on edasi läinud, teame, et suitsetamine on kahjulik tegevus. Ajalugu - lihtsustatud stereotüübid, läbi mille on keegi või miski paha. Leida sobivaid näiteid ajaloost, arutleda, miks see nii on olnud, milliseid võtteid on kasutatud oma sõnumi edastamiseks ja avalikkuse mõjutamiseks. Inimeseõpetus - ära tunda teaduslikku tervisealast infot; analüüsib ja hindab</p>	<p>käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele</p>
---	--	---	---

		<p>erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärstust;</p> <p>Kunst – plakatite valmistamine</p> <p>Loodusained: Sotsiaalmeedias võib kohata pahatihti pooliku tõega mängimist - uudise pealkiri ja sisu ei pruugi minna kokku või tekitatakse lööva pealkirjaga lugejas soov klikata. Leida paarid näiteid pealkirjadest (nt rohepööre, kliimamuutused jms), kus nii on tehtud.</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <p>2. toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>3. teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>4. analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p>	<p>Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist.</p> <p>Demokraatlik otsustusprotsess kogukonnas ja selles osalemine.</p> <p>Demokraatia toimimine igapäevases elus.</p> <p>osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valimised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses;</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - mõistete seletamine ja illustreerimine oma näidetega</p> <p>Geograafia: Nimeta 3–5 demokraatlikku ja 3–5 mittedemokraatlikku riiki. Näita neid kaardilt.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p>

<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. selgitab avaliku konkursi tähtsust; 2. toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 3. märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma; 4. toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 	<p>Demokraatia toimimine igapäevases elus. Demokraatia ohud - korruptsioon demokraatliku ühiskonna õõnestajana.</p> <p>õigusriik, korruptsioon</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks. suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Kunst, emakeel, kirjandus - meemide või koomiksitate koostamine korruptsiooni ja onupojapoliitika teemadel.</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine väärtused ja kõlblus – väärtustab demokraatliku riigi korda</p>
<p>ÕPILANE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 	<p>Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni. digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p>	<p>väärtused ja kõlblus – väärtustab demokraatliku riigi korda teabekeskond ja meediakasutus - töö</p>

<p>2. teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>3. nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>4. teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>5. teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.</p>	<p>Demokraatliku riigi toimimine (sh EL kontekstis)</p> <p>õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik instiutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus</p>	<p>AINEALANE LÕIMING: Ajalugu – antiikdemokraatia põhimõtetega võrdlemine eesti keel - mõistete seletamine ja illustreerimine oma näidetega</p>	<p>allikatega, internetist info leidmine</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;</p> <p>2. loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest</p>	<p>Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.</p> <p>Demokraatliku võimu toimimine minu kodukohas (ja minu võimalus</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni. suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt. väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi, demokraatlikku riigikorda.</p>	<p>väärtused ja kõlblus – väärtustab demokraatliku riigi korda teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega, internetist info leidmine</p>

<p>erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <p>3. toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>4. teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>5. nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>6. teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>7. analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel</p>	<p>otsustusprotsessidesse kaasatud olla)</p> <p>kohalikomavalitsus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus</p>	<p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: inimeseõpetus, eesti keel – Projektõpe eesmärgiga anda õpilastele võimalus kogeda üksikisiku mõju ühiskonnale (sh kitsamalt oma kogukonnale).</p>	
<p>ÕPILANE</p> <p>1. analüüsib enda võimalusi kooli ja</p>	<p>Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus - töö</p>

<p>kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>2. toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>3. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.</p>	<p>Osalemise tahte tekitamine.</p> <p>kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine.</p>	<p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt.</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja</p> <p>AINEALANE LÕIMING: Kunst - fotokollaaži koostamine, kus inimesed üle maailma osalevad päevakajalises sotsiaalses liikumises keskkonna-, rahu- või muul säärasel teemal. Eesti keel – aramusfestivali korraldamine teemal Kuidas korraldada elu kodukohas. Muusika, kunst, kirjandus - õpilased leiavad ühiskonnakriitilist muusikat/kunstiteoseid/luulet jms ning selgitavad teineteisele selle loomise tausta ning sõnumit. Ühiselt valitakse enam puudutanud teos.</p>	<p>allikatega, internetist info leidmine</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;</p> <p>2. teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab</p>	<p>Ärisektori toimimine.</p> <p>Turumajanduse olemus ja riigi roll selles.</p> <p>ressurss, majandussüsteem, vaba turg, momopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt.</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>ettevõtlikkuspädevus –äriideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning</p>

<p>otseseid ja kaudseid makse;</p> <p>3. teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;</p> <p>4. järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.</p>	<p>kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglane kaubandus, eksport, import.</p>	<p>Geograafia - majandusressursid, taastuvad ja taastumatud loodusvarad, kapital, tööjõud, hõive, üleilmastumine, rahvusvahelised ettevõtted, tarneahelad, majanduse struktuur, majandussektorid: hankiv majandus, tööstus, teenindus, ringmajandus.</p> <p>Võõrkeeled ja matemaatika - rollimäng: Maailmakaubandus, kus iga rühma ülesandeks on neile ette antud vahenditega võimalikult palju raha teenida.</p> <p>Tehnoloogia - õiglase kaubanduse toodetest retseptide valmistamine ja loomine.</p> <p>Inimeseõpetus, loodusained, kunst, tehnoloogia, emakeel: projektõpe: "Toidupäeva(de) korraldamine koolis" võimaldab mitmesuguseid lõimitud tegevusi.</p> <p>Võõrkeeled - Rahamängu reeglid ja käik toimuvad inglise keeles.</p>	<p>kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;</p> <p>2. analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt</p>	<p>Tööturg.</p> <p>Noored ja täiskasvanud tööturul</p> <p>tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt.</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi</p> <p>enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi, mida läheb töövestlusel vaja</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus – paaris ja rühmas töötamine, mida läheb enesetutvustuse loomisel vaja</p>	<p>elukestev õpe ja karjääri kujundamine – täidab erinevaid rolle muutavas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundab oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid</p>

<p>oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.</p>		<p>AINEALANE LÕIMING: Matemaatika - töö statistiliste andmetega sissetulekute kohta Eesti keel - üldistava kokkuvõtte loomine, kas esitluse või kirjaliku kokkuvõttena. Kunst, emakeel - plakat/esitlus/video teemal „Noorte töövõimalused“ rühmaga koostamine Liikumine - liikumisjoone koostamine teemal: Kas töö käimine on jätkuvalt pigem vajadus kui eneseteostuse võimalus? -arutelu. Arvutiõpetus - videovormis enesetutvustus. Eesti keel ja kirjandus - SWOT analüüs koostamine teemal "Mina töötajana".</p>	
<p>ÕPILANE 1. analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; 2. selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;</p>	<p>Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine. Oma kulude ja tulude teadlik planeerimine inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt. digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks. ettevõtlikkuspädevus –ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi, selleks sotsiaalne ja kodanikupädevus – paaris ja rühmas töötamine väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi AINEALANE LÕIMING: Matemaatika, loodusteadused - õppepäev "Prügist ellu." Toodete laat koolis.</p>	<p>keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele elukestev õpe ja karjääri kujundamine –</p>

		<p>Tehnoloogia ja Kodundus - Toiduga seotud tarbijateemad: Jäätmed, kaupade ja teenuste valimine ja hooldus</p> <p>Geograafia - säästlik energia tarbimine</p> <p>Matemaatika -laenuintresside arvutamine, ülesanded , mis näitavad investeringute kasvamist/kahanemist.</p>	<p>kujundab oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid</p>
<p>ÕPILANE</p> <p>1. analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</p> <p>2. selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;</p> <p>3. teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>4. toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest,</p>	<p>Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.</p> <p>Kuidas Eesti oma huve rahvusvahelises suhtluses realiseerib.</p> <p>Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus – leiab infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni.</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktiivselt.</p> <p>väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi, demokraatlikku riigikorda.</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Ajalugu: Arutelu, millised sündmused tingisid Eestile oluliste rahvusvaheliste organisatsioonide loomise? Millal Eesti ühines nimetatud organisatsioonidega?</p> <p>Muusika - Mitmete rahvusvaheliste organisatsioonide hümnide (nt EL, ROK) - kuulamine</p> <p>Kunst ja eesti keel - pildi joonistamine mõnest rahvusvahelisest organisatsioonist ja tema kantavatest väärtustest.</p> <p>eesti keel - saadud piltide analüüs</p>	<p>teabekeskond ja meediakasutus – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks</p>

<p>seostades neid enda eluga;</p> <p>5. teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.</p>		<p>Geograafia - maakaartide tundmine: õpilased kannavad kontuurkaardile EL liikmesriigid, otsivad internetist teavet ja märgivad (tärniga) kaardile riigid, kus on kasutusel euro.</p> <p>Keemia - süsinikuühendite roll looduses, süsinikuühendid materjalidena.</p> <p>Loodusained - mõistab elukeskkonda säästva suhtumise vajalikkust ning analüüsib keskkonna säästmise võimalusi.</p>	
--	--	--	--